

DEPREMZEDE OTİSTİKLER İÇİN HAREKETE GEÇ

Avrupa
Birliği
**sivil
düşün**

DENİZLİ
OTİZM
DERNEĞİ

denizliotizm.org

DENİZLİ OTİZM DERNEĞİ HAKKINDA

Denizli Otizm Derneği (DOD), 2 Nisan 2014 tarihinde, Denizli’de yaşayan ve otistik çocuğu olan aileler tarafından kurulmuştur. Hak mücadelesi temelli ve savunuculuk odaklı bir sivil toplum örgütü olarak kendisini tanımlayan DOD’un amacı otistiklerin insan hak ve onuruna yakışır bir hayat sürmesini desteklemektir. Temel ilkeleri; katılımcılık, fayda yaratma, şeffaflık, çözüm odaklılık, ayrımcılık karşıtlığı, hesap verebilirlik ve sürdürülebilirliktir. Yerelde otistiklere ve ailelerine eğitsel rehberlik ve aile danışmanlığı desteği sunmaktadır.

Ulusal çapta otizmle ilgili politikaların belirlenmesi konusunda çatı örgütlerle birlikte çalışan DOD, Türkiye Otizm Meclisi (TOM), Engelli Çocuk Hakları Ağı (EÇHA), Denge ve Denetleme Ağı (DDA), Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı, Eşitlik İzleme Merkezi - Ayrımcılığa Karşı Ağ ve Autizm Europe bileşenleri arasında yer alır. Türkiye’den Autizm Europe üyesi olan ilk ve tek dernektir. “Eğitimde Ayrıştırılan Otizmliler ve Çözüm Önerileri” raporunu hazırlamıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’ne otizmlilerle ilgili alternatif rapor sunmuş ve Komitenin Cenevre’deki ön oturum toplantısına katılmıştır.

RAPOR YAZIMI VE FOTOĞRAFLAR:

Dudu Karaman Dinç

SAHA ARAŞTIRMASI:

Dudu Karaman Dinç,

Serap Dikmen Ahmetođlu

KATKIDA BULUNANLAR:

Burcu Bilik, Ceren Pehlivan, Bilge İnci, Ata Özhan, Tuna Dinç

Bu rapor, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamiyle Denizli Otizm Derneği’ne aittir ve AB’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM: GİRİŞ	SAYFA 2
2.BÖLÜM: YÖNTEM	SAYFA 3
3.BÖLÜM: ARKA PLAN	SAYFA 4-5
Otistiklere Yönelik Kamu Politikaları	SAYFA 6
Raporda Kullanılan İnsan Hakları Çerçevesi	SAYFA 7
Depremde Hak İhlalleri ve Ayrımcılık	SAYFA 8
4.BÖLÜM: SAHA ARAŞTIRMASI VERİLERİ	SAYFA 9
Demografik Bilgiler	SAYFA 10
Mevcut Durum	SAYFA 11-12
Deprem Öncesi Hazırlık	SAYFA 13
Deprem İlk Günleri	SAYFA 13-14
Güvenlik Hakkı	SAYFA 15
Çalışma Hakkı	SAYFA 16
İnsani Yardımlara Erişim Hakkı	SAYFA 17
Barınma Hakkı	SAYFA 18-19
Eğitim Hakkı	SAYFA 20-21
Sağlık Hakkı	SAYFA 22-23
Bilgi Edinme ve Örgütlenme Hakkı	SAYFA 24
Ayrımcılığa Uğramama Hakkı	SAYFA 25
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	SAYFA 26-28
EK1: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI	SAYFA 29
EK2: SAHA ARAŞTIRMASI TABLOSU	SAYFA 30-31

3.BÖLÜM
ARKA PLAN

4

İNSANI
YARDIMLARA
ERİŞİM HAKKI

17

BARINMA
HAKKI

18

SAĞLIK
HAKKI

22

ŞUBAT 2024

GİRİŞ

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak yaşanan ve 11 ilde büyük yıkıma neden olan deprem, bölgede bulunanların yanı sıra, bütün ülkeyi derinden etkilemiştir. Bölgede yaşayan otistikler ve aileleri de depremden en çok zarar gören gruplar arasında yer almıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından 24 Nisan 2023’te yapılan açıklamaya göre 6 Şubat 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısı 50 bin 783’tür. AFAD’ın 02.06.2023 tarihinde yayımlanan deprem raporu verilerine göre depremde yaralananların sayısı 115.353 kişi, depremlerde yıkılan bina sayısı da 37.984 olarak belirtilmiştir.¹

Denizli Otizm Derneği (DOD) tarafından Gayret Özel desteği kapsamında hazırlanan bu raporda otistikler ve aileleri bağlamında, yaşanan depremin insani sonuçlarına ve devletin insan hakları yükümlülüklerine odaklanılmıştır. Doğal afet, adı

**KAHRAMANMARAŞ
MERKEZLİ
DEPREMLERDE HAYATINI
KAYBEDENLERİN SAYISI
50 BİN 783’TÜR.
AFAD’IN 02.06.2023
TARİHİNDE
YAYIMLANAN DEPREM
RAPORU VERİLERİNE
GÖRE DEPREMDE
YARALANANLARIN
SAYISI 115.353 KİŞİ,
DEPREMLERDE
YIKILAN BİNA SAYISI DA
37.984 OLARAK
BELİRTİLMİŞTİR.**

üstünde doğal afet olmakla birlikte doğal olmayan afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında yaşananlardır. Afet öncesinde gerekli tedbirlerin alınmaması, afet sırasında ve sonrasında da insan hak ve onuruna uygun bir afet yönetimi politikası izlenmemesi temel sorundur. Çünkü afetlerin ortaya çıkardığı sıkıntıların çoğunluğu devletlerin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde önlenebilir ve çözümlenebilir sorunlardır.

Farklı ülkelerdeki deneyimler insan hakları odaklı ve kapsayıcı bir afet yaklaşımının doğal afetlerin yıkıcı etkilerini azaltabileceğini ve yaşanan sorunları en aza indirebileceğini ortaya koymuştur. Bu raporun saha araştırmalarının yapıldığı Ekim 2023’te, depremin üzerinden yaklaşık 8 ay geçmesine rağmen doğrudan otistik bireyler ve aileleriyle ilgili bir araştırma ya da kamuoyu ile paylaşılan kapsamlı bir rapor mevcut değildi. Dolayısıyla deprem bölgesindeki otistikleri ne ölçüde kapsayan bir afet yönetimi izlendiği sorusunun cevabı da önemlidir.

Deprem bölgesindeki otistikler ve ailelerine odaklanan bu raporun hedefi hem deprem bölgesinde kalmaya devam eden otistiklerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunları

hem de göç edenlerin durumunu tespit etmek ve elde edilen sonuçları kamuoyu ile paylaşarak otistiklerin sesini duyurmaktır. Bu amaçla depremden en çok etkilenen illerin başında gelen Hatay’da yaşayanlar ve Mersin’e göç eden otistikler ve aileleri ziyaret edilmiştir. 10-19 Ekim 2023 tarihleri arasında, Hatay, Mersin ve Adana’da, 30 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşme yapılmıştır. DOD’un amacı kanıtları ortaya koyarak depremden etkilenen otistiklerin ve ailelerinin şu an var olan durumlarının iyileştirilmesine destek olmak ve olası afet durumlarında otistiklerin ve ailelerinin sorunlarının çözülmesi için sistematik bir yol haritası çıkarılmasına katkıda bulunarak insan hakları odaklı bir afet yönetiminin planlanması için savunuculuk yapmaktır.

Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı desteğiyle Denizli Otizm Derneği’nin Depremzede Otistiklerin Hakları İçin Harekete Geç başlıklı projesi kapsamında bu rapor hazırlanmıştır. Desteklerinden dolayı Avrupa Birliği’ne, Sivil Düşün ekibine, raporun hazırlanmasında emeği geçen DOD üye ve gönüllülerine çok teşekkür ederiz.

¹ <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu->

YÖNTEM

Şubat 2023'te Türkiye'de meydana gelen depremlerin otistikler ve aileleri üzerindeki etkisine odaklanan bu rapor, afet durumlarında en fazla risk altında bulunan gruplar arasında yer alan otistiklerin ve ailelerinin ihtiyaçlarını tespit etmek ve edinilen deneyimlerin ışığında afet durumlarına yönelik insan hakları odaklı çözümler önermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda, Hatay, Mersin ve Adana'da gerçekleştirilen saha araştırmasının yanı sıra konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Denizli Otizm Derneği'nin deprem odağında gerçekleştirdiği online DOD'un Penceresi yayınlarındaki veriler de rapora dahil edilmiştir.

10-19 Ekim 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen saha araştırması kapsamında Hatay, Adana ve Mersin'de 30 kişiyle yüz yüze görüşülmüştür. Deprem nedeniyle yerlerinden olan otistikler ve ailelerinin insan haklarına erişim durumlarını belgelemek için derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Sahadaki otistiklere ve ailelerine sivil toplum örgütlerinin ve Türkiye Otizm Meclisi'nin (TOM) desteğiyle ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmeler ve rapor yazımı esnasında mahremiyete özen gösterilmiştir. Derinlemesine görüşmeler sivil toplum örgütü temsilcisi, insani yardım çalışanı ya da kamp yöneticilerinin olmadığı ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler çoğunlukla kişilerin yaşadığı mekanlarda, nadiren de otistik çocukların devam ettiği rehabilitasyon merkezlerinde yapılmıştır. Katılımcılara hem çalışmanın amacı ve kapsamı hem de istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri bilgisi verilmiştir. Sözlü onayın ardından derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin isimlerine, kendilerinin onayına istinaden yer verilirken, çoğunluk mahremiyete ilişkin kaygı duyduklarını ya da yerlerinden edilmekten korktuklarını belirterek kimliklerinin gizli kalmasının kendileri açısından daha uygun olduğunu vurgulamıştır.

İzleme çalışması kapsamında 10-19 Ekim tarihleri arasında depremden en çok etkilenen illerin başında gelen Hatay'da yaşayan otistikler ve aileleriyle, deprem sonrasında en çok göç alan iller arasında bulunan Mersin'deki otistikler ve aileleriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan sadece 1'i Adana'dadır. Geriye kalanların 21'i Hatay'da, 8'i Mersin'dedir. Mersin'deki katılımcıların ikisi Adıyaman'dan, diğerleri Hatay'dan, depremin ardından, göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Hem katılımcılar hem de görüşülen sivil toplum örgütü temsilcileri özellikle depremin ilk günlerinde daha fazla sayıda otistik ailesinin Mersin'e geldiğini ama daha sonra bu ailelerin memleketlerine geri döndüklerini söylemişlerdir.

Görüşmeler genellikle katılımcıların barındıkları mekanlarda yapılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular EK1'de yer almaktadır. Görüşmelerden ikisi katılımcıların kaldığı evde, biri okulda, biri çadırda, biri işyerinde, üçü rehabilitasyon merkezinde, diğerleri de dört farklı konteyner kentte gerçekleştirilmiştir. İzin alınarak ses kaydı yapılmış ve görüşmecilerin isimlerinin anonim olarak kalacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda otistik ve yakınlarıyla toplam 30 görüşme gerçekleştirilmiştir.

Kendini ifade edebilen iki otistik birey hariç, katılımcıların hepsi otistiklere bakım verenlerdir. Bir otistik ablası, iki baba, iki otistik birey ve 25 anne ile görüşülmüştür. Görüşmecilerle ilgili detaylara ilişkin bir tablo EK2'de yer almaktadır.

Mersin ve Adana illerinde bulunan ve otizm alanında çalışan ve aynı zamanda otistik ebeveyni olan dört farklı derneğin temsilcisiyle de görüşme yapılmıştır. Ayrıca Hatay ve Mersin belediyelerinden iki temsilciyle, Mersin'deki gündüzlü bakım merkezinin

müdürü ve belediyeye ait olan otizm erken çocukluk merkezinin temsilcileriyle görüşme sağlanmıştır. Bütün saha görüşmeleri, Denizli Otizm Derneği'nin üyesi iki gönüllü tarafından yapılmıştır.

Görüşmelerin yanı sıra gözlem amaçlı olarak konteyner kentlerde vakit geçirilerek gündelik hayatın akışı izlenmiştir. Akşam saatlerine de kalınarak işten dönenlerle de yaşam koşullarıyla ilgili sohbet edilmiştir.

ARKA PLAN

Türkiye’de 06.02.2023 günü, saat 04:17’de ve 13:24’te sırası ile merkez üssü Pazarcık (Kahramanmaraş) ve Elbistan (Kahramanmaraş) olan Mw 7.7 ve Mw 7.6 büyüklüğünde iki deprem meydana gelmiştir. Her iki deprem, Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa ve Elazığ’da çok şiddetli hissedilmiş, can kaybı ve ağır hasara neden olmuştur. Geniş bir coğrafi bölgeyi etkileyen depremler maddi ve maddi açıdan büyük yıkıma neden olmuştur.² İlk depremlerin ardından bölgede çok sayıda artçı deprem gerçekleşmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından 24 Nisan 2023’te yapılan açıklamaya göre 6 Şubat 2023’te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısı 50.783’tür. Yaralı sayısı ise 107.204 olarak belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından depremden yaralı olarak kurtulanların yaklaşık %70’inin engelli olmasının beklendiği ifade edilmiştir³.

Depremden etkilenen 11 ilin toplam nüfusu 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, 14.013.196 kişidir. Bölgedeki nüfus ülke demografisinin (85.279.553 kişi) yüzde 16,4’üne tekabül etmektedir. Bölge nüfusunun yüzde 96,7’si (13.553.283 kişi) il ve ilçe merkezlerinde ikamet ederken, kalan kısım belde ve köylerde yaşamaktadır.

Bölgede kayıtlı olan engelli sayısı; 1.414.643’ü erkek, 1.097.307’si kadın olmak üzere toplam 2.511.950’dir. Ağır engelli olan kişi sayısı ise 775.012’dir. Bölgede, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına (ASHB) bağlı 66 engelli ve yaşlı bakım merkezinde 5.252 kişi hizmet almaktadır. Bu kişilerin kaçının ofistik olduğuna ilişkin ayrıştırılmış veriye ulaşılamamıştır. Bu tarz bir veri tutulmadığı tahmin edilmektedir.

Geniş bir coğrafi alan üzerinde etkili olan depremler insanlar üzerinde maddi ve maddi açıdan büyük bir tahribat yaratmıştır. 50 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği depremlerde, 100 bini aşkın kişi yaralanmıştır. Net bir sayı olmamasına rağmen pek çok insanın uzuvlarını kaybettiği bilinmektedir.

İnsani yardım müdahalesi, Türkiye hükümeti öncülüğünde ve esas olarak Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve valilikler üzerinden yürütülmektedir. Bu kuruluşlara Türk Kızılayı ile yerel ve uluslararası kurum ve ajanslar da eşlik etmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ise engelli kişilerin de dahil olmak üzere risk altındaki gruplara yönelik koruma ve psikososyal hizmetler sağlamakla yükümlüdür.

Deprem’in ardından yürütülen çalışmalara engelliliğin de dahil edilmesine yönelik olarak 28 Şubat 2023 tarihinde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Relief International (RI) öncülüğünde Türkiye’de kurulan bir mekanizma olan

BÖLGEDE KAYITLI OLAN ENGELLİ SAYISI; 1.414.643’Ü ERKEK, 1.097.307’Sİ KADIN OLMAK ÜZERE TOPLAM 2.511.950’DİR. AĞIR ENGELLİ OLAN KİŞİ SAYISI İSE 775.012’DİR.

Engelli Katılımı Görev Ekibi (DITT) tarafından yayımlanan teknik rehber, BM Kuruluşlar Arası Daimi Komite’nin (IASC) Engelli Kişilerin İnsani Yardım Faaliyetlerine Dahil Edilmelerine İlişkin Rehber İlkeleri ile BM Engelli Kişilerin Kapsanması Stratejisini yansıtabilecek şekilde kapsayıcı ve ayrıştırılmış veri toplanmasını tavsiye etmektedir⁵.

² https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Arazi_Onrapor_28022023_surum1_revize.pdf Syf, 2

³ <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-6-subat-depremleri-8-ay-degerlendirme-raporu>

⁴ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

⁵ https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Haysiyet_Hepimize_Laz%C4%B1m_APR23-ECA09.pdf

AFAD koordinasyonunda hazırlanan Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP, 2022-2030) ülkemizde yaşanabilecek her tür ve ölçekteki afet için risk azaltma çalışmalarını yapacak kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör, STK'lar, üniversitelerle ilgili hedef, amaç, eylemleri belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Sendai Çerçevesinde (2015-2030) yer alan ve uluslararası kabul gören stratejik önceliklerin TARAP'ın da stratejik önceliklerini oluşturduğu ifade edilmiştir⁶. Fakat hem DOD'un yaptığı saha çalışması hem de farklı sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilen saha araştırmaları sonucu hazırlanan raporlar bölgede uygulanan afet yönetiminin kapsayıcı ve insan hakları odaklı olmadığı yönündeki bulguları desteklemiştir.

Uluslararası Af Örgütü, engelli kişiler, yakınları ve bölgede görev yapan yardım çalışanları ile görüşerek Haysiyet Hepimize Lazım başlıklı bir rapor hazırlamıştır. Mart sonunda hazırlanan bu raporda 3 milyon 300 bin civarında kişinin yerlerinden edildiği ve bu kişilerden 2 milyon 300 bininin halen çadır kamplarda ve konteynerlerden oluşan yerleşim yerlerinde barındığı ifade edilmiştir. Devam eden acil durum müdahalesi kapsamında, engelli kişilerin ihtiyaçlarının ve karşı karşıya kaldıkları zorlukların kapsamlı ve doğru bir biçimde değerlendirilmesi için gereken ayrıştırılmış verinin toplanması ve analiz edilmesi için yeterli çabanın gösterilmediğine dair endişeler raporda vurgulanmıştır. Raporda, "Şubat 2023'te meydana gelen depremlerin ardından Türkiye'nin güneyinde yerinden edilen depremzedeler için kurulan kamplardaki engelli kişiler, hakları ve gereksinimleri dikkate alınmadığı için daha büyük zorluklarla karşı karşıya. Kamplar erişilebilir hijyen tesislerinden yoksun, yardımlar barınma yerlerine teslim edilmek yerine dağıtım noktalarında veriliyor ve yardımcı cihaz ve araçlara ulaşmak son derece zor." ifadelerine yer vermiştir.⁷

Sivil toplum örgütleri tarafından depreme yönelik hazırlanan raporlarda ülkemizdeki afet yönetiminin kapsayıcı olmadığı da ifade edilmiştir. Romani Godi tarafından hazırlanan raporda bu durum şöyle ifade edilmiştir: "Türkiye'de devletin olağanüstü durumlara ilişkin yaklaşımı dezavantajlı grupları gözetenmeyen "genel" politikalar üretmekle sınırlıdır. Bu nedenle deprem sonrası geliştirilen önlemlerin tümü toplumun farklı bileşenlerini,

ŞUBAT 2023'TE MEYDANA GELEN DEPREMLERİN ARDINDAN TÜRKİYE'NİN GÜNEYİNDE YERİNDEN EDİLEN DEPREMZEDELER İÇİN KURULAN KAMPLARDAKİ ENGELLİ KİŞİLER, HAKLARI VE GEREKSİNİMLERİ DİKKATE ALINMADIĞI İÇİN DAHA BÜYÜK ZORLUKLARLA KARŞI KARŞIYA. KAMPLAR ERİŞİLEBİLİR HIJYEN TESİSLERİNDEN YOKSUN, YARDIMLAR BARINMA YERLERİNE TESLİM EDİLMEK YERİNE DAĞITIM NOKTALARINDA VERİLİYOR VE YARDIMCI CİHAZ VE ARAÇLARA ULAŞMAK SON DERECE ZOR.

onların koşullarını görmezden gelerek belirlenmiş, önlemlerdir. Örneğin depremzedelere yönelik maddi destekler hane nüfusu ya da hane içindeki bebek, yaşlı, engelli vb. gözetilmeden belirlenmiştir. Oysa "genel" önlemler hemen her durumda dezavantajlı gruplar için dolaylı ayrımcılığın kaynağıdır. Herkes "depremzede" olarak nitelendirilerek eşitleme yaklaşımına dayanmakta ve depremin büyüttüğü eşitsizliği yok saymaktadır.^{8,9}

⁶<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

⁷https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Haysiyet_Hepimize_Laz%C4%B1m_APR23-ECA09.pdf

⁸<https://romanigodi.org/wp-content/uploads/2023/11/Deprem-Roman-Hali-EnSon-1.pdf>, syf 28

⁹<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2023-03/dogal-afetler-insan-haklari.pdf>

OTİSTİKLERE YÖNELİK KAMU POLİTİKALARI

Türkiye’de otistiklerin temel haklarına erişimde ayrımcılığa uğradığı resmi olarak da bilinen bir gerçektir. Otistiklerin ve ailelerinin yaşadığı sorunların çözümü için bugüne kadar doğrudan otizmle ilgili iki temel strateji belgesi hazırlanmıştır. Bunlar, Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2016-2019)¹⁰ ve 2023-2030 yıllarını kapsayan 2. Ulusal Otizm Eylem Planı’dır¹¹. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde down sendromu, otizm ve diğer gelişim bozukluklarının araştırılması için 22 Mart 2018’de komisyon kurulmuştur. 14 Mayıs 2018’de çalışmalarına başlayan komisyon, raporunu Mart 2019’da kamuoyu ile paylaşmıştır¹². Türkiye Otizm Meclisi (TOM) de bu süreçte komisyona kapsamlı bir otizm raporu sunmuştur. TBMM araştırma komisyonu için otizmle ilgili rapor hazırlama döneminde Denizli Otizm Derneği hem TOM Yürütme Kurulu’nda yer almış hem de raporun hazırlanmasında aktif olarak görev almıştır. TBMM Genel Kurulu’nda da görüşülen bu raporun akıbetine ilişkin henüz bir açıklama yapılmamıştır.

Birinci Otizm Eylem Planı’nda

afet ve salgın durumlarına yönelik herhangi bir düzenleme mevcut değildir. 2. Otizm Eylem Planı, depremin yaşandığı 6 Şubat tarihinden sonra, 2 Nisan 2023’te ilan edilmesine rağmen, bu eylem planında da afet durumlarına ilişkin düzenlemeler çok sınırlı kalmıştır. “Hedef 4: OSB (Otizm Spektrum Bozukluğu) olan bireyler ve ailelerine yönelik bağımsız yaşamı destekleyici çeşitlendirilmiş hızlı, etkin yeni nesil bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması” başlığının altında, “4.5 OSB olan bireylere ve ailelerine yönelik iklim değişikliği, pandemi, afet ve acil durumlara ilişkin bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi” maddesi yer almaktadır. Burada faaliyet olarak, “4.5.1 OSB olan bireyler ve ailelerine yönelik; iklim değişikliği, pandemi, afet ve acil durumlara ilişkin bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir. 4.5.2 İklim değişikliği, pandemi, afet ve acil durumlara ilişkin erişilebilir formatlarda doküman hazırlanıp dijital olarak erişime açılacaktır,” ifadeleri yer almıştır¹³. Saha ziyaretlerimiz ve bölgede yaptığımız görüşmeler bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları ile sınırlı bir yaklaşım yerine otistikler ve

aileleri açısından sorunların çözümü ve olası afet durumlarında alınması gereken önleyici tedbirler açısından yapılması gerekenlerin insan hakları odaklı olarak yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) tarafından düzenlenen ve 2. Otizm Eylem Planı ile ilgili Türkiye Otizm Meclisi üyelerinin katılımıyla yapılan toplantı sırasında da yaşadığımız büyük depremin, ülke ve otizm camiası olarak afet durumlarıyla ilgili ne kadar hazırlıksız ve çaresiz olduğumuzu gösterdiği, 2. Otizm Eylem Planı kapsamında sadece eğitim vermek ya da bilinçlendirme yapmanın yeterli olmadığı, bu depremlerden edinilen deneyimin de ışığında Afet Otizm Planı hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Dursun İzgi, 2. Otizm Eylem Planı yayımlanmadan önce ASBP’nin Ankara’da düzenlediği toplantıya TOM adına katıldıklarını ve orada da depremde bölgede yaşanan sorunları dile getirdiklerini 2. Otizm Eylem Planı’nda afete yönelik tedbirlerin net olarak tanımlanması gerektiğini vurguladıklarını ifade etmiştir. İzgi, her ilin kendi afet planını acilen yapması gerektiğine ve toplanma alanlarının şimdiden belirlenmesi gerektiğine de dikkat çekmiştir.

10 https://www.aile.gov.tr/media/103597/i-_ulusal_otizm_eylem_plani_-_durum_-_raporu_2020.pdf

11 https://aile.gov.tr/media/134582/otizm_eylem_plani.pdf

12 <https://denizliotizm.org/tr/tbmm-arastirma-komisyonu-raporu>

13 https://aile.gov.tr/media/134582/otizm_eylem_plani.pdf, syf 21

RAPORDA KULLANILAN İNSAN HAKLARI ÇERÇEVESİ

Doğal afetler, gerçekleştiği alanda yıkıma ve insan kayıplarına neden olmanın yanı sıra ekonomik, sosyal ve gündelik yaşamın bütün alanlarında onarılması güç tahribatlara neden olur. Deprem gibi ani gerçekleşen doğa olaylarının etkileri uzun vadeli. Hak temelli afet yaklaşımı, afetlerin neden olduğu her türlü yıkımın kısa, orta ve uzun dönem etkilerini en aza indirmek için uygulanır. Bu yaklaşım, hem insanları afet risklerinden korumak için önleyici tedbirler alınmasını hem de afet sonrası hayatlarını daha kolay bir şekilde sürdürebilmeleri için insanları güçlendirmesini odağına alır.

Engellilerin korunmasının ve güvenliğinin sağlanmasının afet durumlarında da devletlerin yükümlülüğünde olduğu, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde açık bir şekilde vurgulanmıştır. 11. Madde, "Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar: Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insanlık hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır," der¹⁴.

Engelli Hakları Komitesi'nin Türkiye'ye ilişkin ilk Nihai Gözlem Raporu'nda da afet riskini azaltıcı tedbirlerle ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur: "Risk durumları ve insani bakımdan acil durumlar (Mad. 11) 23. Komite, afet riskini azaltıcı tedbirlerin alınması sürecinde engelliler için erişilebilirlik standartlarını temin eden kapsamlı bir strateji ve eylem planına

ilişkin bilgi olmamasından endişe duymaktadır. Komite ayrıca, silahlı çatışma, insani bakımdan acil durumlar ve doğal afetlerde engelli bireylerin karşı karşıya olduğu spesifik riskleri, Taraf Devlet'in tanımlaması ve ele alınmasına olanak veren periyodik risk değerlendirdi."¹⁵

Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi genel yorumlarında BM Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi'ndeki hakların doğal afet ve afet riski altında bulunanlar bakımında da geçerli olduğunu belirtir.¹⁶

Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Genel Yorum'unda "...doğal afetlerden zarar görenler, doğal afet tehlikesi altında yaşayanlar ve benzer güçsüz konumda olanlar, konut edinme hakkı açısından belirli önceliklere sahip olmalıdır."

Yeterli Beslenme Hakkı Genel Yorum'unda "Son olarak, bir birey veya bir grubun kendi kontrolü dışındaki nedenlerden dolayı yeterli gıdaya erişim hakkından faydalanamaması halinde, Devletler bu hakkı doğrudan sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, doğal afet ve benzeri felaket mağdurlarına yönelik olarak da geçerlidir."

Ulaşılabilecek En Yüksek Sağlık Standardına Sahip Olma Hakkı Genel Yorum'unda "Tedavi hakkı, kazalar, salgın hastalık halleri ve benzeri insan sağlığını tehlikeye düşüren haller için acil tıbbi yardım sistemi oluşturulmasını, afet sonrası yardım ve olağanüstü durumlarda insani yardım sağlanabilmesini içermektedir."

Su Hakkı Genel Yorum'unda "(h) ileri yaştaki kişiler, engelli kişiler, doğal afet mağdurları ve doğal afet tehlikesi altında olan bölgelerde ve kurak ya da yarı kurak yerlerde veya ufak adalarda yaşayanlar gibi suya fiziksel erişim

konusunda güçlük çeken gruplar güvenli ve yeterli miktarda suya sahip olmalıdır."

Birleşmiş Milletlere bağlı birimler de afet durumlarına ilişkin çalışmalarını özellikle son yıllarda artırmıştır. Afet yardımına hak temelli bir yaklaşımı teşvik etmek ve kolaylaştırmak için, Kurumlararası Daimî Komite (IASC) 2006 yılında İnsan Hakları ve Doğal Afetlere İlişkin Operasyonel Kılavuz İlkelere kabul etmiştir. Bu rehber, devletlerin, sivil toplum örgütlerinin ve kişilerin hak temelli afet yönetiminde başvurabileceği temel bir başvuru kitapçığıdır.

Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması III. Dünya Konferansı'nda kabul edilen Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015-2030, afet riskinin azaltılması, afetlere karşı dirençliliğin artırılması ve mevcut risklerin tespit edilerek ortadan kaldırılmasını içeren önemli bir kılavuz niteliği taşımaktadır.¹⁷ Bu çerçeve belge, afetlerin yıkıcı sosyal, ekonomik ve psikolojik etkileriyle mücadele etmenin yanı sıra hem afet öncesinde hem afet sırasında hem de afet sonrasında hak odaklı bir yaklaşımı esas almak gerektiğini vurgulamaktadır.

Küresel ve bölgesel düzeyde bir hak temelli afet yönetimi sözleşmesi olmasa da konuyla ilgili bazı çalışmalar vardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi verdiği kararlarla hak temelli afet yönetimine zemin oluşturacak ilkeleri belirlemektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2'nci maddesinde yer alan yaşam hakkından hareket eden AİHM, devletlerin, risk ve acil durum yönetiminin tüm yönleriyle ilgilenen ve yaşam hakkına yönelik herhangi bir tehdide karşı etkili caydırıcılık sağlamak için tasarlanmış açık bir yasal ve idari çerçeve oluşturma konusunda birincil yükümlülüğü olduğuna işaret etmiştir.

¹⁴ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf, syf 5

¹⁵ https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2019/05/BM_NihaiGozlemRaporu2019.pdf syf 5

¹⁶ <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TIntCovEcSocCulRights.pdf>

¹⁷ https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf

DEPREMDE HAK İHLALLERİ VE AYRIMCILIK

Ayrımcılık yasağı, uluslararası insan hakları hukukunun temelinde yer aldığı için pek çok uluslararası insan hakları sözleşmesinde özel olarak düzenlenmiştir. Şubat 2023'te meydana gelen depremlerin ardından Türkiye'nin güneyinde yerinden edilen depremzedeler arasında bulunan otistikler hem deprem sırasında hem de sonrasındaki süreçlerde gereksinimleri ve hakları dikkate alınmadığı için pek çok zorlukla ve ayrımcılıkla karşılaşmıştır. Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesi, başlı başına bir hak olmanın yanı sıra, tüm temel hakların kullanımında esastır. Engelli bireyler ayrımcılığa karşı korunma hakkına sahiptir. Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Komitesi genel yorumlarında BM Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi'ndeki hakların doğal afet zamanında da geçerli

olduğunu belirtmiştir. Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı, Yeterli Beslenme Hakkı, Ulaşılabilecek En Yüksek Sağlık Standardına Sahip Olma Hakkı, Su Hakkı konularında yapılan Genel Yorum'larda engelli kişilerin belirtilen haklara erişebilmesi konusundaki sorumluluğun devletlere ait olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle deprem bölgesinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sırasında; barınma, yeterli gıda ve temiz suya ulaşma hakkı, sağlık ve eğitime erişim konuları da mercek altına alınmış ve bu konularda yaşanan ayrımcılıkların tespit edilmesi hedeflenmiştir. Konuya ilişkin bilgiler raporun saha araştırması verileri bölümünde detaylı olarak yer almaktadır.

Deprem sonrasında yaşanan en temel sorunlardan biri koordinasyonsuzluk olmuştur. Basına yansıyan haberlerde de buna ilişkin bilgiler yer almıştır.¹⁸ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD), ilgili bakanlıkların ve valiliklerin, ilk müdahale ve insani yardımlar (çadır, gıda, temiz

su, kıyafet ve battaniye vb.) için hızla yapılması gereken ihtiyaç tespitlerini ve adil bir dağıtım koordinasyonunu gerçekleştirilemediği ifade edilmiştir.

Özellikle ilk günlerde Türkiye'nin her yerinden sivil toplum örgütleri, ticari kuruluşlar, inisiyatifler ve yerel yönetimler tarafından bölgeye gönderilen yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasıyla ilgili sorunlar yaşanmıştır. Rastgele yerlere bırakılan ve sadece o an orada bulunanların yararlandığı bu yardımların insan hak ve onuruna uygun bir şekilde dağıtıldığını söylemek mümkün değildir. Otistikler ve aileleri de çoğu zaman yardımları nereden alacaklarını bilmedikleri için ya da otistik çocuklarını bırakabilecekleri bir yer olmadığı için hem gıda hem de diğer insani yardım malzemelerine erişemediklerini söylemişlerdir. Katılımcıların hepsi ilk 2-3 gün insani yardıma hiçbir şekilde erişemediklerini ve buldukları yerden de kendi imkanlarıyla çıktıklarını ifade etmişlerdir.

¹⁸ <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/yarim-malzemelerini-cadde-ve-sokaklara-biraktilar,t4w5R6X6PUajaKeVYk554w/UyGZxvgiiU2zVp5PPRquHA>

SAHA ARAŞTIRMASI VERİLERİ

4. BÖLÜM

6 Şubat tarihinde gerçekleşen deprem, bölgede yaşayanların yanı sıra bütün ülkeyi derinden etkiledi. 11 ilde yaşanan yıkımın etkileri bütün Türkiye'yi sarstı. Otistik bireyler ve aileleri de depremden en çok zarar gören kırılgan gruplar arasında yer aldılar. Onlar sadece yakınlarını değil haklarını da kaybettiler. Barınma, eğitim, sağlık gibi en temel insan haklarına bile erişemediler. Saha araştırması yapılan dönemde depremin üzerinden 8 aydan daha uzun bir süre geçmesine rağmen doğrudan otistik bireyler ve aileleriyle ilgili yapılmış bir araştırmaya ya da kamuoyu ile paylaşılan bir rapora rastlanmamıştır.

AFAD koordinasyonunda Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP, 2022-2030) hazırlanmıştır. Sendai Çerçevesinde (2015-2030) yer alan ve uluslararası kabul gören stratejik öncelikler, TARAP'ın da stratejik önceliklerini oluşturmuştur.¹⁹ Müdahalede yer alan tüm aktörlerin faaliyetlerine yön vermesi gereken IASC Rehber İlkelere, verilerin ayrıştırılmasını; engelli kişilerin anlamlı katılımlarının teşvik edilmesini, kendi kapasitelerini geliştirmelerinin desteklenmesini

ve engelli kişilerin içerilmesinin güvence altına alınmasını temel ilkeleri arasında sıralamaktadır.

Bu rapor, depremi yaşayan otistikler ve ailelerinin yaşadıkları sorunların belirlenmesi, insani yardımlara ve desteklere ne ölçüde erişebildiklerinin tespit edilmesi, karşılaşılan ihlal ve ayrımcılıkların ortaya çıkarılması ve olası afet durumları için önlemlerin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Raporda uluslararası insan hakları standartları bağlamında, devletlerin doğal afetlere ilişkin asgari yükümlülükleri referans alınmıştır.

Gerçekleştirilen izleme çalışması kapsamında, 10-19 Ekim tarihleri arasında depremden en çok etkilenen illerin başında gelen Hatay'da yaşayan otistikler ve aileleri ile deprem sonrasında en çok göç alan iller arasında bulunan Mersin'deki otistikler ve aileleriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aileler kaldıkları çadırlarda, konteyner kentlerde ve deprem sonrasında kendi imkanlarıyla yerleştikleri evlerinde ziyaret edilmiştir. Görüşmeler sırasında sorulan sorular EK1'de yer almaktadır.

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Otistiklerin ve ailelerinin depremden nasıl etkilendiklerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen saha araştırmaları kapsamında 30 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Katılımcıların 5'i erkek, diğerleri kadındır. Görüşülen 30 kişiden ikisi otistik, biri otistik ablası, geriye kalan 27 kişi otistik ebeveynidir. Katılımcıların 4'ü erkek, 26'sı kadındır. Derinlemesine görüşme yapılan kişilerin dışında da Hatay, Adana ve Mersin'de otizm alanında çalışan ve Türkiye Otizm Meclisi üyesi derneklerin başkanlarıyla da görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

¹⁹ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

Görüşülen kişilerin eğitim durumuna baktığımızda katılımcıların

14'ü
ilkokul,

4'ü
ortaokul,

8'i
lise,

4'ü
ön lisans/lisans
mezunudur.

Yaşları

18 ile 49
arasındadır.

Görüşülen Kişilerin Otistik
Çocukların Yaşı

3 ile 26
aralığındadır.

5'i
kız

25'i
erkektir.

Ekim 2023 itibarıyla otistik çocuklar genellikle sadece rehabilitasyon kurumuna devam etmektedirler. Devlet tarafından engelli çocuklara sağlanan özel eğitim desteği bireysel 8, grup 4 olmak üzere ayda en fazla 12 saattir. Otistiklerin eğitime erişimiyle ilgili elde edilen veriler eğitim hakkı başlığı altında detaylı olarak paylaşmıştır. Otizme eşlik eden başka bir durum var mı sorusuna 25 kişi hayır demiştir. Geriye kalan beş kişiden 2'si çocuğunda epilepsi olduğunu, biri böbrek yetmezliği olduğunu, biri zihinsel yetersizliği olduğunu, biri de hem mikrosefali hem de epilepsi olduğunu belirtmiştir. Çocuğunda epilepsi de olduğunu ifade eden annelerin üçü de deprem sonrasında çocuklarının epilepsi geçirme sıklığının arttığını belirtmiştir.

MEVCUT DURUM

Uluslararası sözleşmelerde devletlerin afet durumlarında depremden etkilenen kişilere hızlı ve güvenli barınma olanağı sağlamakla yükümlü olduğu açıkça belirtilmiştir. Deprem öncesi hazırlık aşamaları, deprem sırasında yaşananlar ve sonrasında sağlanan desteklerin hepsi hak temelli bir afet yönetiminin kapsamı içinde yer alır. Geçici barınma merkezlerinin oluşturulması, yeterli sayıda mevsim koşullarında barınma araçlarının afetzedelere hızla ulaştırılması, temel insani yardım faaliyetleri arasındadır. Ayrıca barınma alanlarında gıda, temiz su ve hijyen malzemelerinin yanı sıra tuvalet, duş gibi altyapı hizmetlerinin ve temel sağlık hizmetlerinin de sağlanması gerekir.

Olağan zamanlarda da eğitim,

DEPREM ÖNCESİ
HAZIRLIK AŞAMALARI,
DEPREM SIRASINDA
YAŞANANLAR VE
SONRASINDA SAĞLANAN
DESTEKLERİN HEPSİ
HAK TEMELLİ BİR AFET
YÖNETİMİNİN KAPSAMI
İÇİNDE YER ALIR

sağlık gibi en temel haklara erişime yönelik sorunlar yaşayan otistiklerin ve ailelerinin depremlerin etkisiyle hem sorunları derinleşmiş hem de her zamankinden daha fazla ayrımcılığa maruz bırakılmışlardır. Bu olağanüstü dönemde de sistematik çözümler üretilmesi yerine otistiklerin yine ailelerinin ve "hayırseverlerin

vicdanına terk edildiği" gözlemlenmiştir. Otizm camiasının kendi içinde "kısmen" daha örgütlü olması sorunların çözümünde bir nebze de olsa katkı sağlamıştır.

Denizli Otizm Derneği, kendi bünyesinde gerçekleştirdiği çalışmaların yanı sıra dahil olduğu ağlarla dayanışma halinde, bölgede bulunan otistiklere ve ailelerine destek sağlamak için çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda Afet Otizm Dayanışma Ağı, Türkiye Otizm Meclisi (TOM) ve Engelli Çocuk Hakları Ağı (EÇHA) ile işbirliği yapmıştır. DOD, depremden bir gün sonra, 7 Şubat tarihinde oluşturulan Afet Otizm Dayanışma Ağı içinde yer almıştır. Bu sivil inisiyatif özellikle altın saatler ve altın günler olarak bilinen kritik zamanlarda oldukça

hızlı hareket etmiş ve ilk üç ayda bölgedeki otistiklerin ihtiyaçlarına destek sağlayabilmek için yoğun çaba göstermiştir.

TOM çatısı altında yer alan pek çok sivil toplum örgütü de sekreterya ve yürütme kuruluyla temasa geçerek bölgedeki dernekler ile bağlantı içinde olan otistik çocuklara ve ailelerine yönelik insani yardım malzemelerinin ulaştırılmasında görev almıştır. Ayrıca bölgeden göç eden otizmliler ve aileleri gittikleri illerde bulunan otizm derneklerinden de destek almıştır. Hatay Otizmliler Derneği Başkanı Sara Gök ile Adana Otizmle Barış Derneği Başkanı ve aynı zamanda TOM Yürütme Kurulu Üyesi Dursun İzgi, Mersin Otizm ve Özel Çocuk Anneleri Derneği Başkanı Nazmiye Yaman, Otizme Umut Derneği Başkanı Jülide Güzel, deprem sürecinde hem kendi aralarında iş birliği yaptıklarını hem de otizm sivil toplum örgütleriyle dayanışma içinde olmanın çok yararını gördüklerini vurgulamışlardır.

Dursun İzgi, afet koordinasyon ekibinde yer aldığını, depremin ilk anından itibaren her yere yetişmek için insanüstü bir çabayla çalıştıklarını ifade etmiştir. Kendisinin de bir depremzede olduğunu hatırlatan İzgi, otistik oğlu ile birlikte aylarca çalıştığı iş yerinin revirinde yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Depremin ilk günlerinde Nadir Hastalıklar Daire Başkanı Onur Burak Dursun ile irtibata geçerek il bazında otistiklerin konteyner kentlere geçişini sağlamak için gayret gösterdiklerini, ilk söz verilen yer Adana olmasına rağmen halen Adana'da otistikler ve ailelerinin konteynera yerleştirilemediğini vurgulamıştır. Önce Hatay sonra Kahramanmaraş ve Malatya'da otistiklerin ve ailelerinin konteynerlara yerleşimlerin sağlandığını belirtmiştir. DOD'un Penceresi'nin deprem bölgesini içeren yayınlarına

bölgeden katılan ebeveynler ve öğretmenler de konteyner kentlerin yapımı ve yerleşimi aşamalarında pek çok bürokratik engel ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Toplam 200'e yakın otizimli çocuk ve ailesinin konteyner kentlere yerleşmesini sağladıklarını belirten Hatay Otizmliler Derneği Başkanı Sara Gök, 28'i otizimli 10'u diğer engel gruplarından çocukların ailelerinden oluşan ilk 38 aileyi Nadir Hastalıklar ve Otizm Daire Başkanı Onur Burak Kurt'un desteğiyle yerleştirdiklerini ifade etmiştir: "Gelen tırlardaki yardımları da adil dağıtmak için elimizden gelen her şeyi yaptık. 650 çadır dağıtmışız. Bize ilk çadırlar Denizli Otizm Derneği'nden geldi. Depremin sadece kendi ilimle ilgili olmadığını yaşayarak gördüm. Türkiye Otizm Meclisi üyeleri olmasaydı insanlara bu kadar yardım edemezdim. Tohum Otizm Vakfı Başkan Yardımcısı Aysin Sezgin beni arayıp eğitsel materyal göndermek isteğini söylediğinde paketlere ıslak mendil ve tırnak makası da koymalarını rica ettim. Çünkü biz burada uzun süre tırnaklarımızı kesemedik. Dursun başkanın bize Adana'dan gönderdiği gönüllüler her işimize koştu. Sevgi isimli üniversite öğrencisi kızımızın sosyal medyada yaptığı yayınlar sayesinde ilk kez sesimiz duyuldu. Sevgi, Adana'ya dönünce de konteyner kentte kalmaya başlayan 38 engelli çocuk ailesi için su, kahvaltılık malzemeler, çocuklar için büküküleri bize ulaştırdı."

DOD ve içinde yer aldığı çatı örgütler; otistik çocuk ve ailelerinin bölgeden tahliye edilmeleri, çadır, temel gıda maddeleri, hijyen malzemeleri ve kıyafete erişimini sağlamak için katkıda bulunmak için çalışmıştır. Ayrıca Denizli'ye Gaziantep, Adana ve Hatay'dan gelen ve otistik çocuğu olan üç aileye de il bazında destek

sağlanmıştır. DOD'un Penceresi isimli online yayınlardan biri psikolojik ilk yardım, ikisi de deprem bölgesinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileriyle ilgili olarak gerçekleştirilmiştir. Otizm sivil toplumu kendi içinde bölgedeki otistiklerin ve ailesinin sorunlarını çözmek için çaba harcamıştır fakat bu konudaki temel sorumluluk kamu kurumlarına ve yerel yönetime aittir.

Denge ve Denetleme Ağı tarafından "Afetlerde Sivil Toplum Birarada Dayanışma Toplantıları, Sorunlar, Deneyimler ve Çözümler"²⁰ engelli bireylerin deprem bölgesinde yaşadıkları sorunlar aşığıdaki şekilde sıralanmıştır:

Kamu kurumlarından ya da sivil toplum örgütlerinden gelen, deprem bölgesinde çalışan gönüllü/profesyonellerin engelli bireylere karşı nasıl davranması gerektiğine dair bilgisiz olması;

Sahada çalışan gönüllü ve profesyonellerin hem arama kurtarma çalışmaları esnasında hem de çadır kentlerde yaşayan engelli bireylere bilinçsiz bir şekilde yaklaşması;

Çadır kentlerdeki, engelli bireyler için uygun olmayan fiziki koşullar ve kalabalık sebebiyle özellikle otizimli bireylerin ve onlara bakım sağlayan kişilerin zorluklarla karşılaşması;

Engelli bireylerin, engeli sebebiyle ihtiyaç duyduğu ilaç ve/veya cihazlara ulaşamıyor olması (gözlük, işitme cihazı, beyaz baston);

Çadır kentlerde engelli tuvaletlerinin yeterli sayıda olmaması/hiç olmaması;

Bölgede özel eğitim veren kurumların da deprem sonrasında hizmet verememesi sebebiyle ailelerin bilgi edinememesi ve hangi kurumlara ve nasıl başvuracaklarını bilmiyor olmaları;

Depremden etkilenen bölgede

²⁰<https://www.dengedenetleme.org/dosyalar/file/Afetlerde%20Sivil%20Toplum%20%20Birarada%20Dayan%C4%B1%C5%9Fma%20Toplant%C4%B1lar%C4%B1%20Sorunlar%2C%20Deneyimler%20ve%20C3%87%C3%B6z%C3%BCmler.pdf>

bulunan engelli bireylerin sayısının bilinmemesi ve engellilik gereksinim düzeylerine göre ayrıştırılmış bir nüfus analizi yapılmamış olması sebebiyle sağlıklı bir şekilde ihtiyaç tespiti yapılamaması;

Özellikle otizmlili bireyler için talep edilen ihtiyaçların "zamansız" ve "gereksiz" görülmesi ve bu sebeple engelli bireylerin ve/veya engelli yakınlarının ayıplanması;

Enkaz kaldırma çalışmaları yapılırken engelli bireyler gözetilmeden çalışmaların yürütülmesi, yollarda yaratılan tahribat sebebiyle engelli bireylerin yürürken/bir yerden bir yere giderken zorluk yaşamaması;

Özellikle otizmlili bireyler için elzem olan psikolojik desteğin sağlanmaması;

Engelli bireyler özelindeki ihtiyaçların kısa bir süre içerisinde sonlanmayacağı ve hatta zaman içerisinde artabileceği, artan ihtiyaçlara karşı STÖ'lerin yetersiz kalmasının söz konusu olması.

DEPREM ÖNCESİ HAZIRLIK

Mevcut durumun tespit edilmesi için saha araştırması yapılırken öncelikle afet yaşanmadan önce, afetten etkilenmemek için yapılması gereken hazırlıklarla ilgili sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Depremden önce olmadan olası bir depreme yönelik hazırlık yaptınız mı sorusuna görüşmecilerin

hiçbiri olumlu yanıt vermemiştir. Bu soruyla bağlantılı deprem öncesi hazırlıklarda otistik çocuğunuz için deprem hazırlığınız var mıydı? Bunlar nelerdir? Sorusu da buna yönelik ayrı bir hazırlık olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlara göre, ailelerin genel deprem hazırlıklarının yanı sıra, otistik bireyler için ön hazırlık yapmaları konusunda bilinçlendirilmeleri acil bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Görüşmecilerden sadece biri en yakın toplanma alanıyla ilgili bilgisi olduğunu söylemiştir: "En yakın toplanma alanı hakkında bilgimiz vardı. Yanımızdaki okul bahçesinde toplandık." (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)

Devletin engelli bireyler için yaptığı deprem hazırlıkları konusunda bilginiz var mı? Evetse nedir? sorusu da resmî kurumlar tarafından engelli bireyler için yapılan bir eylem planı varsa da bunun duyurulmasında sıkıntı yaşandığını göstermiştir. Çünkü bu soruya da hiçbir katılımcıdan olumlu yanıt alınamamıştır.

DEPREMİN İLK GÜNLERİNDE YAŞANANLAR

Depremden ardından tahliye gerçekleştirilinceye kadar yaşanan süreçte ailedeki otistik birey duyuşsal hassasiyet, rutinler ve alışkanlıklar nedeniyle zorluk yaşadı mı? Yanıtınız evetse nelerdir?

Yerleştiğiniz alanda ailedeki otistik birey duyuşsal hassasiyet, rutinler ve alışkanlıklar nedeniyle zorluk yaşadı mı? Yanıtınız evetse nelerdir? sorularına verilen yanıtlar da deprem sürecinin yanı sıra tahliye aşamasının ve sonrasında gidilen yerdeki yaşam koşullarının da otistikler ve aileleri açısından kolay olmadığını ortaya koymuştur:

• "Konteyner kentte kaldığımız yer küçük geliyor kardeşime, aşağı yukarı zıplamaları oluyor, tek kendine ait bir oda istiyor. Sese gürültüye gelemiyor, kulaklarını kapatıyor, bağıırıyor. Evden çıkın diyor, yalnız kalmak istiyor." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Depremden hemen sonra Gülderen Köyü'ne gittik. Üç gün orada kaldıktan sonra çocukların halasının yanına Ankara'ya gittik. Bir süre sonra şartlarımızı zorlayarak Mamak'tan ev tuttuk. Ağır bir deprem yaşadıkdan sonra hiç bilmediğimiz bir kente taşındık. Çevreyi bilmiyorduk. Aracımız yoktu ve kıştı. Bu yüzden evde kapalı kaldık, sokağa da çıkamadık. Bu süreç kızımı çok agresif yaptı. Bir yıl daha Ankara'da kalmak istiyorduk ama ev sahibi bizi çıkarınca üç gün önce döndük." (Kadın, Kuzeytepe, Hatay)

• "İlk günler çok zordu. Agresifleşti, yerinin değişmesini sevmez, çadırda kalabalıkta sıkışıyorum,

rahatsız oluyorum dedi. Alışık olduğu yiyeceği bulamadığımız için aç kaldı, huysuzlaştı. İlaçlarını ihmal etti. Nöbet geçirdi" (Kadın, Ev, Hatay)

• "Oğlum ilk gün hiç konuşmadı. Kendine geldiğinde elektrik kesildi. Elektrikler gelecek eve gideceğiz deyip durdu. Arabalarını, oyuncaklarını istedi, yatağında uyumak istedi. Birkaç gün sonra cesaretimi topladım eve girip eşyalarını aldım. Okul çantasını, montunu, ayakkabılarını ve oyuncak kutusunu sırtında taşımaya başladı. Konteynere geldikten sonra taşımayı bıraktı ama gözünün önünde olacak şekilde onları tuttu. Bakkala gitsek çantasını yanında götürdü. Çıkınca geri dönmeyeceğiz düşüncesiyle bunları yaptı." (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)

• "Afad, Kızılay gibi yardım kuruluşlarını aradığımızda arama kurtarma çalışmalarında oldukları söyleniyordu. Biz ise soğuktan öleceğimizi düşünüyorduk. Evlerden aldığımız yiyecekler tükenmeye başladı. 3. günden itibaren yardımlar dağıtılmaya başlandı. Çocuğum hazır, paketli yiyeceklerle çok maruz kaldı, paketli meyve suları ve çikolata tüketti. Yıllarca verdiğimiz emekler boşa gitti. Çok fazla davranış problemleri ortaya çıktı. Hareketlendi, bağırsak sorunları oluştu. Tuvalete kısıtlı zamanlarda gidebiliyorduk, zaman zaman kabızlık, zaman zaman ishal sorunları oldu." (Kadın, Mersin)

• "Çocuğum beni depremde bile içeri çekti, evin bahçesinden çıkmak istemedi. Hırçınlaştı, eskiden beni sıklmazdı, şimdi sıkıyor. Kendi elini ısıyor, beni cimcikliyor. Evdeyken böyle değildi." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• Gece uyanmaları ve çığlıkları arttı. İlk aylar korku içindeydi, kendi köşesinde, yatakta ağlıyordu. Evimiz nerede diyordu. Bizle birlikte yatıyordu. (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

UYKU DÜZENİ ÇOK ETKİLENDİ, SABAHA KARŞI UYUYOR, HATTA SIZIYOR. ÇADIRDA YAŞARKEN TOPLU BİR TUVALET VARDI, ORAYI KULLANMADI. BİRKAÇ YIL GERİLEDİ. O KADAR EMEK, O KADAR ÇABA BAŞA SARDI." KADIN, KONTEYNER KENT, ANTAKYA)

• "Uyku düzeni çok etkilendi, sabaha karşı uyuyor, hatta sızıyor. Çadırda yaşarken toplu bir tuvalet vardı, orayı kullanmadı. Birkaç yıl geriledi. O kadar emek, o kadar çaba başa sardı." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Konya'dayken kendi kendine konuşması arttı, evimiz yok, gece niye yataktan kalktık, evimiz yıkıldı mı, biz oraya gidemeyecek miyiz gibi sorular soruyordu. Yurtta kaldığımız dar ortam sıkıntısını artırırdı, özel eğitim açıldı, 1- 2 saat sıkıntıyı gideriyordu." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Çocuklarda deprem korkusu oldu, eve giremediler. Ben girdim, özel ihtiyaçlarını oradan karşıladım. Evin bahçesine çadır kurabilmek avantaj oldu ama çadır kentte yapamazdık." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Antakya'da yaşadığımız binanın arka tarafı çöktü, öleceğimizi düşündük. Arabada kaldığımız zaman oğlum yatağını istedi. Altı bezli çocuğun yıkanması lazım. Yatak da yıkanacak yer de bulamadık." (Erkek, Okul, Mersin)

Size sağlanan destekler otistik çocuğunuzun ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte miydi? en çok yorulan sorulardan biri olmuştur. Katılımcılar arama-kurtarma ve depremden hemen sonra ulaştırılan acil destek sırasında otistik bireylerin ihtiyaçlarına yönelik bir desteğe rastlamadıklarını, bununla birlikte yerleştirildikleri

yaşam alanlarında, ortak tuvalet, çocukların kendine ait alan olmaması, rutinlerini kaybetmesi, alışık olduğu yaşam alanını, regülasyon eşyalarını kaybetmeleri nedeniyle çeşitli sorunlar yaşadıklarını vurgulamışlardır. Genellikle köylerde yıkımın görece daha az olduğunu ve insani yardımlara ulaşmanın daha kolay olduğunu söylemek mümkün. Hatay merkezde ise hem barınma hem de insani yardım malzemelerine erişmek hiç kolay olmamış:

• "İki ay sonunda bulduğum sadece çadırı. Otizm dernek başkanı sayesinde nisan'da konteyner kente gelebildik." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Köy ortamında ve kendi evimizin bahçesinde çadırda kaldığımız için fazla sıkıntı çekmedik. Kızım yumurta yemeden kahvaltı yapmaz, o bile geldi." (Kadın, Kisecek, Hatay)

• "Bahçemize kurulan çadırda 30 civarında kişinin gecelediği zamanlar oldu. Bunlar arasında hiç tanımadığım insanlar da vardı. Oğlum için o günler çok zor geçti." (Kadın, Kisecek, Hatay)

• "Kaldığımız yer 17 metrekare. Yerin bu kadar küçük olması ve yattığı yerin çok basık olması engelli kızımda büyük stres yaratıyor. Anne kalbim sıkışıyor diyor. Şu an bahçeye çıkabiliyor ama havalar soğuyunca ne yaparız bilmiyorum." (Kadın, Kuzeytepe, Hatay)

GÜVENLİK HAKKI

Görüşme yapılan katılımcılar büyük depremlerin yarattığı yıkımın yanı sıra, sürekli artçılar olması ve yangınlar nedeniyle çok tedirgin olduklarını dile getirmişlerdir. Özellikle tek ebeveynler çocuklarını emanet edecek kişilerin olmaması ve kaybolma ihtimalinin bulunması nedeniyle zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Depremi ilk günlerinde güvenlik kaygıları çok fazla yaşanmıştır. İnsanların iş yerleri yağmalanmış, hatta başka illerden yağma için deprem bölgesine gelenler olduğuna ilişkin bilgiler hem basına yansımış hem de katılımcılar tarafından görüşmeler sırasında dile getirilmiştir. Hasarlı evlere girip çıkmak zorunda kalmak depremzedelerde tedirginlik yaratmıştır. Otistik çocuklarını kimseye bırakmadıklarını ifade eden ebeveynler güvenlikle ilgili endişelerinin halen devam ettiğini de vurgulamışlardır.

- "Çocuğu burada kapı önüne çıkaramıyorum, araç çok geçiyor. Konteyner kentte oyun parkı da okul da yok. Özel eğitim anaokulu gerekiyor. Çocukla ilgili kaybolma kaygım var. Güvenliğe çocuğumu gösterdim ama hiç aldırmadılar. Güvenlik sürekli oturuyor, akşama kadar telefonla konuşuyorlar. Gece 12'de geliyoruz, nerede kalıyorsunuz diye sormuyorlar." (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)
- "Kız çocuğu olması benim için bir dezavantaj. Çok kötü bir dönemde yaşıyoruz, artık haber izleyemiyorum. Onu tacizden koruyamamaktan korkuyorum. İskenderun'da 15 yıl herkesin birbirini tanıdığı bir yerde yaşıyorduk. Tanıdık bir çevredeydik, hafif de olsa bir güvencesi vardı. Göçükte kalsaydım, o çıksaydı ne olurdu ona? Burada yürürken hep aynı güzergâhı kullanıyorum, yolda bana bir şey olursa, güzergâhı bilsin, eve dönebilsin." (Kadın, Mersin)

ÇOCUĞU BURADA KAPI ÖNÜNE ÇIKARAMIYORUM, ARAÇ ÇOK GEÇİYOR. KONTEYNER KENTTE OYUN PARKI DA OKUL DA YOK. ÖZEL EĞİTİM ANAOKULU GEREKİYOR. ÇOCUKLA İLGİLİ KAYBOLMA KAYGIM VAR. GÜVENLİĞE ÇOCUĞUMU GÖSTERDİM AMA HIÇ ALDIRMADILAR. GÜVENLİK SÜREKLİ OTURUYOR, AKŞAMA KADAR TELEFONLA KONUŞUYORLAR. GECE 12'DE GELİYORUZ, NEREDE KALIYORSUNUZ DİYE SORMUYORLAR." (KADIN, KONTEYNER KENT, HATAY)

ÇALIŞMA HAKKI

Depremi can kayıplarının ve manevi çöküşlerin yanı sıra pek çok maddi kayıplara da neden olduğu vurgulanmıştır. Hem kendisi işveren olanlar hem de işçi olarak çalışanlar mağdur olmuştur.

· "Hatay'ın farklı yerlerinde bulunan ve oldukça tutulan bir fast food zincirinin sahibiydim. Depremde hepsi yerle bir oldu. Otizimli çocuğumun eğitimi deprem yüzünden yarım kaldığı için Mersin'e geldik. Bu sayede oğlumu farklı eğitimlere gönderebiliyorum. Eğitim ücretini kendim karşılıyorum." (Erkek, Mersin)

· "Hatay'dayken kuyumcunun yanında çalışıyordum ama burada bir iş bulamadım. Eşim hala depremin etkilerini üzerinden atamadı. Ben de atamadım ama çocuğumla birlikte okula gelerek ona yalnız olmadığını hissettirmek istiyorum. Devam etmek zorundayım." (Erkek, Okul, Mersin)

· "Eşim depremden önce hem manavlık yapıyordu hem pazarlara gidiyordu. O zaman ekonomik durumumuz iyiydi ama depremden sonra işsiz kaldı. Bugün komşudan mandalina istedim çocuklar okulda yesin diye ama yarın onların yanına koyacak bir şeyim yok." (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)

Engelli çocukları için tam teşekküllü bir devlet hastanesinden ya da üniversite hastanesinden aldıkları raporda ağır yazanlar ve belirli bir gelir düzeyinin altında olanlar evde bakım ücreti adı altında bir ücret almaktadır. Engelli bireyin başkasının yardımı olmadan hayatını devam ettiremeyecek şekilde bakıma muhtaç olduğu ve ailenin bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendisine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğunun tespit edilmesidir. Bu ücret, 2023 yılında 5.097 TL

olarak belirlenmiştir. Bu durumun deprem bölgesinde bulunmakla bir ilgisi yoktur.

Katılımcıların bir bölümü bu yardımı aldıklarını dile getirmişlerdir. Fakat bazı aileler bu ödemelerin herkese yapılmamasını adaletsizlik olarak nitelendirmişler ve adeta çalışan insanların cezalandırıldıklarını ifade etmişlerdir. Kişinin değil hane halkının gelirin bakılmasının uygun olmadığını vurgulamışlardır. Adıyaman'dan Tire'ye taşınan ve DOD'a telefonla ulaşan otistik çocuk annesi yer değişikliği nedeniyle evde bakım maaşlarının iptal edildiğini ifade etmiştir.

Eskiden ekonomik durumları iyi olduğu için bu desteğe başvurmadığını belirten bir katılımcı da şunları söylemiştir: "İhtiyacımız olmadığı için evde bakım maaşına başvurmamıştım. Deprem sonrası durum değişti, başvurduğum fakat raporların sürekli yenilenmesi bir sorun. Pandemide rapor süreleri uzatılmıştı. Bu uzatmalar devam ederken deprem geldi. Bizim raporun süresi 2020'de dolmuştu. ASPB'ye maaş için başvurduğum, raporu yeniden alman gerekiyor dediler. Bu, deprem koşullarında mümkün değil. Antakya'da olmuyor. İskenderun ya da Reyhanlı'ya gitmem gerekiyor." (Kadın, Konteyner, Antakya)

HATAY'DAYKEN KUYUMCUNUN YANINDA ÇALIŞIYORDUM AMA BURADA BİR İŞ BULAMADIM. EŞİM HALA DEPREMİN ETKİLERİNİ ÜZERİNDEN ATAMADI. BEN DE ATAMADIM AMA ÇOCUĞUMLA BİRLİKTE OKULA GELEK ONA YALNIZ OLMADIĞINI HİSSETTİRMEK İSTİYORUM. DEVAM ETMEK ZORUNDAYIM." (ERKEK, OKUL, MERSİN)

İNSANİ YARDIMLARA ERİŞİM HAKKI

Görüşmecilerin hepsi insani yardımlara erişim konusunda sıkıntıları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Otistikler ve ailelerine yönelik düzenlemelerin olmadığını belirtmişlerdir. Yardımların adaletli bir şekilde dağıtılmadığı vurgulanmıştır. İnsanlar, yardımların genellikle sivil toplum örgütleri tarafından kendilerine ulaştırıldığını belirtmişlerdir. Konteyner kentte bulunan sosyal markete gelen ürünlerin her geçen gün azaldığı dile getirilmiş, ayrıca otistik çocuk ile bu marketlerde sıra beklemenin mümkün olmadığını vurgulanmıştır. Basına yansıyan haberlerde de koordinasyonsuzlukla ilgili sorunların varlığı sıklıkla dile getirilmiştir.

- "Yardımlar adaletli bir şekilde dağıtılmıyor. Burada çalışan birine çuval çuval malzeme gidiyor." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)
- "Su üçüncü gün geldi, ilk iki gün yollar kapalıydı. Kira yardımı ve temel gıda ihtiyaçlarımızı alıyoruz. Oğlum için 380 TL bez parası veriliyor. İlaçların yüzde 50'sini biz ödüyoruz. Bakanlıktan 2 bin TL ve erzak, Kızılay'dan 500 TL, otizmliler olduğunu öğrendiklerinde de 1.000 TL verdiler. Sosyal

YARDIMLAR
KESİLDİ. BİR
TEK İÇME SUYU
VERİLİYOR.
AFAD VE KIZILAY
MARKET KARTI
DAĞITTI AMA BİZE
ÇIKMADI BU KART,
BEKLİYORUZ.
(KADIN,
KONTEYNER KENT,
ANTAKYA)

yardımlaşma kurumundan da çocuk bezi verdiler. Bunları bir kere verdiler. Mersin Büyükşehir Belediyesi de iki kez gıda kolisi, 10'ar parça 2.el giysi verdi." (Erkek, Mersin)

- "Yardımlar kesildi. Bir tek içme suyu veriliyor. Afad ve Kızılay market kartı dağıttı ama bize çıkmadı bu kart, bekliyoruz." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)
- "Hijyen paketi aldık. Bu ay Esen Kart aldık. Çocuklarımla ilgili herhangi bir destek görmedim." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)
- "Vatandaştan daha çok destek

gördük. İlk günlerde yardım umurumda değildi, çağırırlar gitmezdim, kaybım vardı. Sırtımda bir mantom, ayağımda botum varsa yetiyordu. 10 gün boyunca Antakya'da, enkaz başında kardeşimi bekledim. Kelimeler yetersiz. Oraya gitmek lazım, para göndermekle vicdanımızı rahatlattık." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

- "Yiyecek ve su gibi temel ihtiyaçlarımız vatandaşlar tarafından karşılandı." (Kadın, Konteyner Kent-Hatay)
- "Büyük kızımın kaydolduğu her yerden, Kızılay, AFAD, STK, okuldan yardım gönderildi." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)
- "Sadece otizm derneklerinden yardım aldım. Sivil halk ve Mersin'in yerlileri bize destek oldu. Aile Bakanlığı bir kereye mahsus deprem bölgesinden gelenlere 8 bin TL civarı yardımda bulundu. Kızımdan dolayı devlet bana ekstra hiçbir şey yapmadı. Devlet ve millet olarak o kadar hazırlıksızımız ki... Millet olarak doldurduğumuz tırları devlet olarak dağıtmayı beceremedik, birbirimize kenetlenip birbirimize yardımcı olduk." (Kadın, Mersin)

BARINMA HAKKI

Görüşmecilerin hemen hemen hepsi ilk üç gün içinde barınmayla ilgili büyük sıkıntılar yaşadıklarını, insani yardımlara ulaşamadıklarını ve bütün sorunlarını kendileri ve hayatta kalan yakınlarıyla birlikte çözmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Zaten depremin ardından otistik çocuk ailelerinin büyük çoğunluğu başka illere göç ettiklerini, konteyner kentte yer bulunca geri döndüklerini ifade etmişlerdir. İnsani yardımlara erişme konusunda otistik bireyler ve aileleri arasında farklılıklar vardır. Hatay'daki otizm derneği ile bağlantısı olduğunu belirten katılımcılar, bu sayede konteyner kente gelebildiklerini ve diğer yardımlara daha rahat ulaşabildiklerini ifade etmişlerdir.

Deprem sonrasında kamuoyunda en çok tartışılan konuların başında arama kurtarma çalışmalarının geç başlaması ve çadıra erişimin hızla sağlanamaması nedeniyle yaşanan ihlaller olmuştur. Başka illerden kişilerin yağma amacıyla deprem bölgesine geldikleri de basına yansımıştır. Depremzedelerin çadır ihtiyacının kısa sürede karşılanmaması, gönderilen çadırların kış koşullarına uygun olmaması ve Kızılay'ın ürettiği çadırları Ahbap Derneği'ne ve deprem bölgesinde eczane açmaya çalışan Türk Eczacılar Birliği'ne para ile sattığı haberlerinin basına yansımaları kamuoyunda büyük tepki yaratmıştır.

Hatay Valiliği tarafından eylül başında yapılan açıklamada, 158 konteyner kentte 47 bin 772 ailenin kaldığı, tüm çalışmalar tamamlandığında 221 konteyner kent alanında nihai konteyner sayısının 77 bine ulaşacağı belirtilmiştir.²¹

Saha araştırması sırasında görüşmecilere deprem sonrasında ilk barınma yerlerini nereden sağladıkları sorulmuştur: Aracımızda kaldık, köydeki ailemizin az

hasarlı evine gittik, çadırda kaldık, başka bir kente gittik, Denizli Otizm Derneği'nin bize ulaştırdığı çadırda kaldık yanıtı alınmıştır. Hatay'dan bir görüşmeci 34 gün otistik oğlu ile arabada yaşadıklarını dile getirirken Adana'dan bir görüşmeci de tek ebeveyn bir babanın eve girmek istemeyen yetişkin otistik kızı ile birlikte aylarca arabada yaşamak zorunda bırakıldığını belirtmiştir.

Hatay'da yaşayan otistikler ve aileleri ağırlıklı olarak konteyner kentlerde kalmaktadır. Görüşülen 22 kişiden sadece biri evde kaldığını, biri zaman zaman evinde zaman zaman da bahçesindeki çadırda kaldığını belirtmiştir. Bu katılımcıların her ikisi de köyde yaşamaktadır. Geriye kalanlar konteynerlerde kalmaktadır. Konteynerler genel olarak 21 metre karelik alana sahiptir. Bir konteynerde yaşayan kişi sayısı ortalama dört ile sekiz arasında değişmektedir. Konteynerlerin içinde duş, tuvalet ve yemek yapmak için bir tezgah mevcuttur. Standart eşyaların yanı sıra aileler kendileri de konteynerlerine eşya getirebilmektedir. Bütün engel gruplarından kişilerin ve ailelerinin bir arada bulunduğu Defne TOKİ'deki konteynerler ise 32 metre karedir.

• “Deprem sonrasında 5 gün Mersin’de ardından Alanya’da otelde kaldık. Yalova’da bir eve geçtik, orada 3 ay kadar kaldık. Konteyner çıkınca buraya döndük. Burası sıkışık geliyor çocuklar için, etkinlik alanı yok. Sık sık ses çıkarmayın diye uyarılar yapıyor. Yalova’da kaldığımız evin bahçesi vardı, orası güzeldi. (Kadın, Defne Toki, Hatay)

• “Çadıra alıştıncaya kadar çok zorluk çektik. Çadır çok kalabalıktı, çok ağladı, saldırganlaştı.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• “Altı aydır konteyner kentteyiz, daha önce köyde çadırda kaldık. (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)

HATAY'DA YAŞAYAN OTİSTİKLER VE AİLELERİ AĞIRLIKLIL OLARAK KONTEYNER KENTLERDE KALMAKTADIR. GÖRÜŞÜLEN 22 KİŞİDEN SADECE BİRİ EVDE KALDIĞINI, BİRİ ZAMAN ZAMAN EVİNDE ZAMAN ZAMAN DA BAHÇESİNDEKİ ÇADIRDA KALDIĞINI BELİRTMİŞTİR.

• “Deprem sonrasında önce arabada sonra çadırda kaldık. 2.000 TL’ye kirada oturduğumuz eve az hasarlı raporu çıktı. Ev sahibi kendisinin oturacağını söylediği için eşyalarımızı depoya kaldırdık ve konteyner kentte kalmaya başladık. Ev sahibimizin bizim boşaltığımız evi 12.000 bin lira kiraya verdiğini öğrendik. (Erkek, Antakya, Hatay)

• “Benim ince çizgim eğitim. Çocuğum eğitime kavuşsun diye depremden 9 gün sonra İstanbul’a gittik. Sosyal medyadan yardım istemiştım. Otizmin Mavisı sayfası bize destek oldu.

²¹ <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/hatayda-158-konteyner-kentte-47-bin-772-depremezede-aile-misafir-ediliyor/2983617#:~:text=Hatay'da%20158%20konteyner%20kentte%2047%20bin%20772%20depremezede%20aile%20misafir%20ediliyor>

Orada bize bir ev sağlandı, iki ay önce geri döndük. 3 bin TL kira desteği alıyoruz, şimdi kiradayız.” (Kadın, İskenderun, Hatay)

• “Otizmli çocukların tanısına uygun yerleşim alanları yaptırılmasını istiyoruz. Örneğin, aynı çatının altında üç tane prefabrik ev yapılmış. Ses yalıtımı yok. Beş yüz kişilik konteyner kentlerde otizmli çocuklar ve aileleri barınmakla ilgili çok fazla sıkıntı yaşıyor. Özel çocuk da olan 4-5 kişilik bir ailede bir yemek yapıldığında bütün konteyner olağanüstü kokuyor. Çocuklarımızın çeşit çeşit duyuşal hassasiyetleri var. (Özel Eğitim Öğretmeni, Hatay)

• “16 yaşında Adıyaman’a gelin gittim. Depremden önce eşimi kaybettim. Depremden sonra annem ve babam Mersin’de olduğu için buraya geldim. Bir ay onlarla kaldık ama yaşlılarla yaşamak zor oluyor. Biri otizmli dört çocuğum var. Çocuğum engelli olduğu için Ahbap Derneği bize ev tuttu ve evin bir yıllık kirasını ödedi. Oğlum pencerelerin hep açık olmasını istiyor. Çadırda ya da konteyner kentte kalamazdık.” (Kadın, Mersin)

Kaç aile üyesi bir aradasınız? sorusuna verilen cevaplar bir konteynerde yaşayan aile üyesi sayısının 8’e kadar çıktığını göstermiştir. Konteynerlerin genişliği 21 metrekaredir. Ortalama bir konteynerde 5-6 kişiyi yaşadığını söylemek mümkündür. Mevcut durumun yanı sıra depremin ilk günlerinde nerede kaldıkları da kişilere sorulmuştur. İnsanlar ilk günlerde nerede bir yer bulabilirlerse orada kaldıklarını fakat çok sayıda insanın bir arada bulunduğu bu ortamların hem fiziken hem de duyuşal hassasiyetleri tetikleme açısından otistik çocukları için uygun olmadığını vurgulamışlardır:

• “Bir konteynerde 6 kişi yaşıyoruz. Anne ve 5 çocuk. Buraya gelmeden önce dayımların yanında kaldık. Otistik kardeşimin bağırmasından rahatsız oldukları için sıkıntı yaşadık. Mart ayından beri buradayız. Kardeşimi şikâyet ettikleri için burada da yönetim tarafından uyarıldık. Atılma korkusu içinde yaşıyoruz ve hepimiz kendimizi baskı altında hissediyoruz. En çok da annem strese giriyor.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• “Hem oğlumun hem de eşimin engelli raporu var. Depremden sonra Konya’ya gittik, orada yurtta kaldık. Bize konteyner çıkınca geri geldik. Konteynerde 8 kişi kalıyoruz.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• “Dört çocuğum var. Otizmli olan en küçükleri. Diğerleri 20 yaşın üzerinde. Hepimiz bir arada olduğumuza şükrediyoruz ama buraya sığmıyoruz. Yaşam koşullarımız çok zor.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• “Çocuğumuz engelli, kalacak yer istiyoruz diye CİMER’e başvurduk. AFAD’a başvurun biz bir şey yapamayız dediler. AFAD bize daha bir yer göstermedi. Dernek yardımıyla burayı bulabildiğimize şükrettik ama burası merkeze çok uzak ve çok küçük. Burada okul yok, servis yok, ulaşım yok. En yakın market 40 dakika sürüyor. Ne yapacağız hiç bilmiyorum. 16 yaşındaki küçük kızım liseye gittiği için onu merkezde bir konteyner kentte ailesiyle kalan dayısının yanına idareten yerleştirdim. Engelli kızım ise hiçbir okula gitmiyor. Sürekli benim yanımda. Burada internet ve televizyon olmaması da onu çok gergin yaptı.” (Kadın, Kuzeytepe, Hatay)

EĞİTİM HAKKI

Kahramanmaraş merkezli depremin ardından eğitim-öğretim faaliyetlerine ülke genelinde 20.02.2023 tarihine kadar ara verilmiştir. Deprem bölgesindeki illerde okulların sağlık raporlarına göre farklı zamanlarda eğitim-öğretime başlanmıştır.²² Milli Eğitim Bakanlığı, afet bölgesinde okulları üç kademe açmıştır. Kilis, Diyarbakır ve Şanlıurfa'da 1 Mart'ta; Adana, Gaziantep ve Osmaniye'de 13 Mart'ta; Malatya, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay'da 27 Mart 2023'te okullar açılmıştır.²³

Türkiye engellilerin eğitim hakkını güvence altına alan bütün uluslararası sözleşmelere taraftır. Buna rağmen otistiklerin eğitime erişiminin önünde pek çok engel bulunmaktadır. 1. ve 2. Otizm Eylem Planlarında da eğitime yönelik tedbirler alınacağı ifade edilmesine rağmen yeterli gelişme sağlanamamıştır.

Otistiklerin eğitim hakkına erişimde yaşadıkları eşitsizlik ve hak ihlallerinin güncel ve artarak devam eden bir sorun olduğu Denizli Otizm Derneği tarafından hazırlanan Eğitimde Ayrıştırılan Otizmliler ve Çözüm Önerileri Denizli İzleme Araştırması Raporu'nda da vurgulanmıştır.²⁴ Aynı raporda, hiç kimseyi dışarıda bırakmayan, ayrımcı olmayan

kapsayıcı bir eğitim sistemi yaratmanın mümkün olduğu ve Türkiye mevzuatının gözden geçirilerek mevzuatın Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile tam uyumlu hale getirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Deprem öncesinde de ayrımcılığa uğradığı bilinen otistiklerin eğitim hayatında yaşadıkları sorunlar ve ayrımcılık depremin etkisiyle daha da derinleşmiştir. Okullar açılrsa da pek çok yerde hem okullar yıkılmış hem de öğretmenlerin ve öğrencilerin bazıları hayatını kaybetmiştir. Hayatta kalan öğretmenlerin de bir bölümü başka kentlere tayin istemiştir. Depremin ardından pek çok kişinin, bulunduğu iller dışındaki yerlere göç etmek zorunda kaldığı da görüşmeler sırasında tespit edilmiştir.

- "Biri otizimli dört çocuğum var. Oğlum Adıyaman'da Ticaret Lisesi'nin özel eğitim sınıfına gidiyordu. 12 Mart'ta Mersin'e geldik. Burada okula gitmiyor. Rehabilitasyona (ayda 8 saat) ve haftada iki gün gündüz bakım evine gidiyor. Geriye kalan zamanda benimle birlikte. Büyük kızım özel eğitim öğretmenliği okuyor 2. sınıf. Üniversiteye hazırlanan kızım belediyenin açtığı etüt merkezine gidiyor. En küçük oğlum da 4. sınıfa devam ediyor. (Kadın, Mersin)
- "Okul bulamadık. Şimdi sadece

rehabilitasyon merkezine gidiyorum. Eğitim olmadığı için zorluk yaşıyorum. Okul olsa çok iyi olur. Daha önce ortaokula özel eğitim sınıfına gidiyordum. Sınıfında dört kişi vardı." (Kadın, Hatay)

- "Bir aydan beri özel eğitim uyguluma okuluna gidiyor, 6 aydan bu yana rehabilitasyona devam ediyor. Spor alanları, internet odası, oyun odası, eğitim sınıfları olursa çok iyi olur. Oğlum Hatay'da 4 kişilik özel eğitim sınıfındaydı, oradan memnunduk. Bu okula alışması için biraz zamana ihtiyacımız var. Başka okula gitmesi için başvurduğum ama kendi ilçesindeki okula gidecek diye talimat geldi." (Erkek, Mersin)

- "Otizme yönelik destek yok, depremden 3 ay sonra SOBE'nin konteyner kentte kurduğu sınıftan haftada 2 saat özel eğitim alıyor. Bunun dışında okulu yok. Kaymakamdan özel eğitim sınıfı, kitap seti, özel oyuncaklardan istedik, kıyafet ayakkabı geliyor ama eğitimle ilgili destek yok." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

- "Beş tane okul birleştirildi. Bütün sınıflar yoğunlaştı. Otizmle ilgili özel eğitim sınıflarının hepsinde sorun var. Çocuklarımız devlet okullarındaki özel eğitim sınıflarına yerleştirmede sorunlar yaşıyoruz. 5 öğrenci oluyor 12 öğrenci ama öğretmen de doğru

²² <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

²³ <https://www.haberturk.com/yarin-okullar-aciliyor-mu-bakan-ozel-acikladi-27-mart-pazartesi-deprem-bolgesinde-hangi-illerde-okullar-aciliyor-3577235>

²⁴ <https://denizliotizm.org/egitimde-ayrıştırılan-otizmliler-ve-cozum-onerileri-denizli-izleme-arastirmasi.pdf>

düzgün okula gelmiyor. Taşımayla ilgili sorunlar daha bu hafta çözüldü. Okullar yeni açıldığında aileler kendi imkanlarıyla çocuklarını götürdüler. İmkânı olmayan okula gidemedi. Yerleşim yeri kaydı yüzünden okula yerleşememiş bir sürü çocuk var." (Özel Eğitim Öğretmeni, Hatay)

• "Oğlum 5. sınıfa gidecek, okulda özel eğitim sınıfı açılmasını bekliyoruz. 8 ay geçti. İkinci dönemi kabul ettim ama bu dönem hala beklemeyi kabul edemiyorum. Herkes görevini yapsa bu durumda olmazdık." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

“

OĞLUM 5. SINIFA GİDECEK, OKULDA ÖZEL EĞİTİM SINIFI AÇILMASINI BEKLİYORUZ. 8 AY GEÇTİ. İKİNCİ DÖNEMİ KABUL ETTİM, AMA BU DÖNEM HALA BEKLEMİYİ KABUL EDEMİYORUM. HERKES GÖREVİNİ YAPSA BU DURUMDA OLMAZDIK."
(KADIN, KONTEYNER KENT, ANTAKYA)

• "Kızım özel eğitim anaokuluna gidiyordu ama depremden sonra daha okul açılmadı, tamiratta diyorlar." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Mersin'de kızımı yazdırdığım okulda tek konuşan veli ben olduğum için göze batıyorum. Küçük bir sınıfa, sınıf birleştirip 6 çocuğu bir odaya koymak ne demek? Bu bir lüks değil, anneyle ilgili bir sorun değil." (Kadın, Mersin)

• "Daha ilk şiddetli yağmurlarda prefabrik okulun çatısı çöktü. Her yer su içinde kaldı. Allah'tan gece olduğu için çocuklar okulda yoktu." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Otizmli çocukların teknolojiye düşkünlüğü var. Bu süreçte devlet ya da sivil toplum örgütleri tablet dağıtsın, bu tabletlere eğitici oyunlar yüklensin istedik. Sonra Tohum Otizm Vakfı tablet gönderdi ama konteynerlerin içinde internet yok. Hatay'da şebeke sorunu var. Mesela burada telefonlarımız çekmiyor." (Erkek, Özel Eğitim Öğretmeni, Hatay)

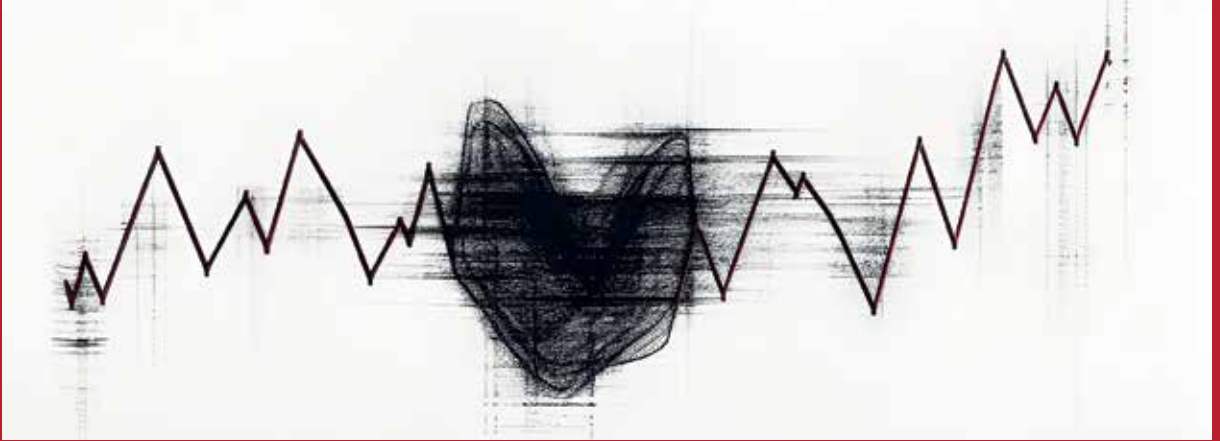
• "Depremden sonra Hatay'dan Konya'ya gittik. Orada SOBE Vakfı'ndan özel eğitim ve psikolojik destek aldı. Konya'da kaldığımız yurt ortamında okula yollayabildim. Hatay'a döndük ama okul yok. Burada okula özel eğitim sınıfı açmalarını bekliyoruz." (Kadın, Konteyner, Hatay)

SAĞLIK HAKKI

Deprem döneminde ve sonrasında sağlığa erişim de en önemli sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerini beden ve ruh sağlığı olarak iki grupta toplamak mümkün. Özellikle depremin ilk günlerinde ilaçlara erişimle ilgili sorunlar daha sıklıkla yaşanmış. Afet Otizm Dayanışma Ağı'ndan Bileşenlerinden Ceviz Otizm ve Toplumsal Araştırmalar Derneği Başkanı Deniz Yazgan, 30 Mart 2023 tarihinde gerçekleştirilen DOD'un Penceresi yayınında depremin ilk günlerinde otistiklerin ailelerinden kendilerine ilaç ulaştırılmasıyla ilgili pek çok talep aldıklarını belirtmiştir. Bu anlamda ilaç ulaştırmakla ilgili İstanbul Eczacılar Odası ile yaptıkları iş birliğinin çok kıymetli olduğunu dile getirmiştir.

Engelli Çocuk Hakları Ağı Proje Koordinatörü Cansın Kuvvet de çeşitli sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle dayanışarak farklı engel gruplarından çocuğun ihtiyaç duyduğu ilaçların bölgeye ulaşmasını sağlamak için çaba gösterdiklerini belirtmiştir. Kuvvet, Ankara'ya göç eden engelli çocuk ailelerine burada da destek verdiklerini ifade etmiştir.

Sağlık personeli yetersizliği, ilaçlara erişememe ve toplu ulaşım sisteminin yeniden işlevsel bir şekilde kurulamamış olması nedeniyle hastanelere erişimde yaşanan güçlükler bölgedeki başlıca sağlık sorunlarıdır: "Ulaşım zorluğu nedeniyle hastaneye gitme sorunu yaşıyoruz. Konteyner kentte sağlık ocağı var, ellerinde ilaç çok az. Oğlumun deprem sırasında eli kesildi, pansuman yapan olmadı, peçetelerle idare ettim. Kızım ishal oldu. Depremden sonra eczaneler açılışa kadar çok ilaç sıkıntısı çektik. Sahra hastanesinde her şey yok. Defne Hastanesi açıldı biraz iyi oldu." (Kadın, Konteyner, Defne)

- "Oğlumun epilepsi için kullandığı ilaca depremden sonra ulaşamadık, parayla satın aldık. Şimdi, ilacı az veriyorlar, bu yüzden sık sık yazdırıyoruz. Köydeki sağlık ocağımıza doktor gelmiyor." (Kadın, Kisecek, Hatay).

- "Astımdan kaynaklı ilaçlara erişemedik." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

- "Kızım açısından hayati önemi olan bir ilaç var. İsmi Diacomit Daha önce bu ilaçtan katkı payı alınmıyordu. Şimdi katkı payı alıyor ve bu pay 150 euro. Bunu her iki ayda bir ödememiz gerekiyor. (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

- "Depremin ilk günü şoka girdi. Epilepsi geçirdi. İlk gün ev ağır

“

KIZIM AÇISINDAN HAYATİ ÖNEMİ OLAN BİR İLAÇ VAR. İSMİ DIACOMİT. DAHA ÖNCE BU İLAÇTAN KATKI PAYI ALINMIYORDU. ŞİMDİ KATKI PAYI ALINIYOR VE BU PAY 150 EURO. BUNU HER İKİ AYDA BİR ÖDEMEMİZ GEREKİYOR. "
(KADIN, KONTEYNER KENT, ANTAKYA)

hasarlı da olsa içeri girdik ama ilaçları bulmakta zorlandık. İçerideyken 7.2'lik deprem oldu. İki gün boyunca yemek yiyemedik. Çocuklar travma geçirdiler. Kızımı beşinci kattan sırtımda indirdim. Ayaklarını hareket ettiremedi. Depremden sonra hırçınlaştı, söz dinlemez oldu. Çok korkmaya başladı. Ses duyunca rahatsız oluyor. Uyku düzeni sorun oldu.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

Bedensel sağlığın yanı sıra ruh sağlığı hizmetlerine erişim de depremezdeleler açısından önemlidir. Ziyaret ettiğimiz konteyner kentte kalanların bir bölümü buldukları yere psikolog geldiğini ama görüşmelerden fazla bir yarar sağlayamadıklarını dile getirmişlerdir: “Buraya psikolojik destek geldi ama görüşme verimli geçmedi. Oğlumla kısa süreli sohbet ettiler, ona uygun değildi.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya) “Sağlık ocağına doktor geliyor ama hastaneye gitmek sıkıntılı. Bize Konya’da psikolojik destek verdiler. Burada da konteyner

kentteki psikoloğa çocuğumu götürdüm.” (Kadın, 44, Konteyner Kent, Antakya)

Görüştüğümüz kişilerin büyük çoğunluğu psikolojik destek almadığını ama hem kendilerinin hem de çocuklarının buna ihtiyaç duyduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir:

- “Merkezden çok uzak bir yere bizi verdiler. Dolmuş yok, otobüs yok. Engelli kızımın astımı da olduğu için özellikle kış aylarında ortalama iki haftada bir acillik oluyoruz ve serum takılması gerekiyor. Özel aracım da yok. Bu durumda ben hastaneye çocuğu nasıl götüreceğim, derdime kime anlatacağım? Valiliğe anlatıyorum, AFAD’a anlatıyorum olmuyor. Eşim şu an işsiz ama iş bulduğunda bakkala gidecek durumumuz yok. Kızım aynı zamanda düz taban markete ulaşmak için bir saat yürüyemez. Onu burada tek başına da bırakmam.” (Kadın, Kuzeytepe, Hatay)
- Otistik çocukların ebeveynlerinin

yaşadığı sorunlardan biri de çocuklarını bırakabilecekleri bir yer olmaması nedeniyle hastaneye gidememek ya da çocukla birlikte gitmek zorunda kalmak: “Sağlık problemim nedeniyle hastaneye gitmem lazım, çarşıya gideceğim gidemiyorum, çocuğu bırakacak bir yer yok. Konteyner kent yönetimine ihtiyaçlarımızı karşılayabilmemiz için çocukları bırakabileceğimiz bir yer açılması isteğimizi söyledik.” (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

- “Psikolojik destek almadık, ama kendim için ihtiyaç duydum.” (Kadın, Kiseçik, Hatay).
- “Ben de otizmlili çocuğum da hiçbir psikolojik destek almadık. Bize, çocuğa uygun yaşam alanları, çocuğun rahatlayabileceği, özgürce hareket edebileceği, sevdiği oyunları oynayabileceği yerler ve ailenin de çocuğun da kendini güvende hissedeceği alanlar lazım.” (Kadın, İskenderun)

BİLGİ EDİNME VE ÖRGÜTLENME HAKKI

Hak temelli güçlendirme süreci bütün hak ve özgürlük alanlarını kapsar ama özellikle katılımcılık, sağlıklı bilgi akışı ve ayrımcılık yasağına riayet etmek bu sürecin kapsayıcı ve işlevsel olması açısından temel ilkelerdir. Bilgi akışının şeffaf ve erişilebilir olması ve ayrımcılığa geçit verilmemesi çok önemlidir.

Hak temelli bir afet yönetiminin ana unsurlarından biri katılımcılık olmasına rağmen konteynerlerde kalan otistikler ve ailelerinin çoğunluğu bu-
lundukları yerde söz sahibi

olamadıklarını söylemişlerdir. Katılımcılar genel olarak idarecilerin kendilerini dinlemediğini ve bazı konularda fikir belirttiklerinde konteyner kentten atılmakla tehdit edildiklerini ifade etmişlerdir. Bütün uluslararası sözleşmelerde engelli bireylerin kendilerini özgürce ifade etmesi ve ihtiyaç duydukları düzenlemelerin acilen yapılması gerektiği net olarak belirtilmesine rağmen buna yönelik bir çaba olmadığı vurgulanmıştır. Bilgiye erişme sıkıntılarının yanı sıra konteyner kentlere atanmış yöneticilerin kendilerinin ve otistik çocuklarının ihtiyaç ve beklentilerini dikkate almadığını belirten katılımcılar yaşadıkları

yerin yönetimine katılmadıkları için kendilerini iyi hissetmediklerini dile getirmişlerdir.

- “Konteyner kentlere kaymakam adayı, okul öğretmeni atanıyor yönetici olarak. Çok sert yönetiyorlar, çıkarmakla tehdit ediyorlar. Katılım yok, su ile ilgili çözüm ürettik, dinlenmedik, terslendik.”

- “Çamaşırlar toplu yıkıyor. Buraya geldikten sonra kızımın bütün vücudunda yaralar çıktı. Doktor toplu yerde çamaşır yıkama, uyuz olabilir dedi. Yönetime çamaşırlar toplu yıkanmasını dedik ama dikkate alınmadık. (Kadın, Konteyner Kent, Hatay)

- “Çamaşırlar file usulü veriliyor, toplu olarak yıkıyor. Yerleşimin adliye tarafına taşınmasını istiyoruz, kabul etmiyorlar, dile getirdiğimde buradan kovulmak mı istiyorsun diyorlar. 5-6 aydır kalıyoruz, kovulup sokakta kalma korkusu var, 3 defa çağrıldık. Dördüncüsünde kovacaklar. (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

Otistik çocuk sahibi aileler sivil toplum örgütleri tarafından sağlanan hizmet ve desteklerden yararlanmalarına rağmen derinlemesine görüşme yapılan kişilerden sadece ikisi sivil toplum örgütü üyesi olduklarını ifade etmiştir. Dernek üyesi olduklarını belirten katılımcılar deprem sürecinde bir topluluğun parçası olmanın kendilerine iyi geldiğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan biri İskenderun’da derneğe üye olduğu için Mersin’e gelince buradaki derneğe de üye olduğunu belirtirken diğeri Adıyaman’da herhangi bir sivil toplum örgütüne üye olmadığını fakat Mersin’e göç ettikten sonra buradaki otizm derneğine üye olduğunu vurgulamıştır. Hatay’dan bir katılımcı ise “Kendi kabuğumda yaşıyordum. Bir yere üye olmayı düşünmedim,” ifadesini kullanmıştır. Diğer katılımcılar sadece üye olmadıklarını belirtmekle yetinmişler, üye olmama gerekçesine dair yorum yapmamışlardır.

AYRIMCILIĞA UĞRAMAMA HAKKI

Ayrımcılık, Anayasa'nın 10. Maddesi dışında, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nda da yasaklanmıştır. Engellilik temelinde ayrımcılık 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun (EHK)'da makul düzenlemeyi Sözleşme ile uyumlu bir şekilde tanımlar. EHK'nin 4. Maddesinde engellilik temelinde ayrımcılık, makul düzenlemeyi de içeren şekilde yasaklanır ve eşitliği sağlama amacıyla yapılacak düzenlemelerin ayrımcılık sayılamayacağına hükmedilir. TCK 122. Madde gereğince nefret saikiyle engellilik temelinde ayrımcılık yapılması cezai sonuç doğurmaktadır.

Ayrımcılık görme olasılığı olan gruplar afetlerden daha derinden etkilenmektedir. Bu nedenle, afetlere yönelik, başta hükümetler ve yerel yönetimler olmak üzere her düzeydeki karar vericiler otistiklerin ve ailelerinin kendi önceliklerini ifade edebilmesi için öznelerin sürece katılımını sağlamakla yükümlüdür. Yapılan saha araştırması otistiklerin ve ailelerinin birbirinden farklı pek çok alanda ayrımcılığa uğradığını ortaya koymuştur:

• "İnsanlarda anlayış yok. Çocuğum kriz geçiriyor diyorum, anlamıyorlar. Sosyal markette beklerken sırada üç kişi vardı, öne geçmek için izin istedim vermediler. Engelliyiz ama önceliğimiz yok." (Kadın, Konteyner Kenti, Antakya)

• "Toplu taşıma araçlarında beşe biniyorsunuz, bakıcı maası alıyorsunuz diye laf duyuyoruz. Hayat size güzel lafları yiyoruz. Şoförler engelli çocukları bindirmeyeceğiz dediler, belediye başkanı müdahale etti." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Buradaki okula özel eğitim sınıfı açmalarını bekliyoruz. Yetkililere normal çocuklara yaptınız, bizim çocukları unuttunuz dedik. Buradan dışarı göndersek çocuk nasıl koruyacak kendisini?" (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Önceden parka götürüyordum, evin bahçesinde oynuyordu, sıkıntı yaşamıyorduk. Şimdi eline telefon vermek zorunda kalıyorum, ses çıkarmasın, otursun, komşular rahatsız olmasın diye. Kavga çıktı burada. Prefabrik bir ev istiyorum, çünkü burada çocuk hoplasa, yan taraf rahatsız oluyor, şikâyet ediyor." (Kadın, Konteyner Kent, Antakya)

• "Depremden sonra önce 4 gün Adıyaman'da taziye evinde kaldık. Orada bazı insanlar oğluma anlayış gösterirken bazıları da bağırıyorlar. Ortalık mahşer yeri gibiydi. Sonra Besni'deki akrabalarımız dolmuş tutmuş. Otizmlili çocuğum olduğu için bana da haber verdiler. Dolmuşla annemin ve babamın yanına Mersin'e geldik. Onların ikisi de 80 yaşının üstündeler. Otistik oğlumun davranışlarından ve çıkarıldığı seslerden rahatsız oldukları için tedirgin oldum ve bir ay sonra ev bulup taşındık." (Kadın, Rehabilitasyon Merkezi, Mersin)

Deprem bölgesindeki otistiklerin yanı sıra onlarla beraber yaşayan diğer aile üyeleri de ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Katılımcılar sadece kamu kurumlarından ya da yerel yönetimlerden değil zaman zaman komşulardan ya da birinci derece yakınları tarafından da ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir: "İlk 3-4 gün çadırdı kaldık. Kardeşim gece yarısı ağlıyordu, krize giriyordu. Bundan dolayı çevredekiler bize hakaret ediyorlardı. Sonra dayımların yanına geçtik ama orada da çok sıkıntı yaşadık. Ayrımcılığa uğradık ve istenmedik. Kendi babamın tarafı da kardeşimi dışladıkları için depremden beri yanımıza dahi gelmediler. Otistik bir kardeşim olmasına rağmen bize hiçbir şekilde yardım edilmedi. Sadece Sara abla, otizm derneği, bize yardım etti. Onun sayesinde konteyner kente geçebildik. Baba tarafım zaten hiçbir şekilde bize destek olmadı. Çünkü kardeşimin durumunu kabullenmiyorlar ve bizi dışlıyorlar." (Kadın, Hatay)

"Deprem olduğunda kiracı olduğum evimde kalıyordum. Depremden sonra Diyarbakır'a ve Van'a gittik. Buraya 2 ay önce geldik. Biri otizmlili iki küçük kızım var. Otizmlili kızım burada hiçbir şeyden yararlanamıyor. Babası bile ona öteki kızımın farklı davranıyor, kötü muamele yapıyor, bağırıyor. Bu durum beni çok üzüyor ama nasıl baş edeceğimi bilmiyorum." (Kadın, Konteyner, Antakya)

İNSANLARDA ANLAYIŞ YOK. ÇOCUĞUM KRİZ GEÇİRİYOR DİYORUM, ANLAMİYORLAR. SOSYAL MARKETTE BEKLERKEN SİRADA ÜÇ KİŞİ VARDI, ÖNE GEÇMEK İÇİN İZİN İSTEDİM VERMEDİLER. ENGELLİYİZ AMA ÖNCELİĞİMİZ YOK." (KADIN, KONTEYNER KENTİ, ANTAKYA)

SONUÇ VE ÖNERİLER

5. BÖLÜM

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen ve geniş bir coğrafyayı etkileyen deprem, otistikler ve aileleri üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Depremi üzerinden bir yıl geçmesine rağmen hala Hatay’daki otistikler ve aileleri insan hak ve onuruna yakışır bir yaşama ulaşamamıştır. Kağıt üzerinde varlığı iddia edilse de uygulamada insan hakları temelli bir afet yaklaşımının olmaması hem otistiklerin ve ailelerinin hem de bölgede yaşayan herkesin haklarını kullanmasının önündeki en büyük engeldir.

Geçtiğimiz şubat ayında yaşanan depremlerde otistiklerin ve ailelerinin deprem sırasında ve sonrasında karşılaştıkları sorunlara dair bir araştırma olmaması ve birkaç haber dışında yayınlanmış veri bulunmayışı otistikleri ve ailelerini görünmez hale getirmektedir. Bölgedeki ve göç edilen yerlerdeki hak ihlallerini belgelemek, otistikleri ve ailelerini daha görünür hale getirerek sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak ve olası afetler için bir yol haritası çıkarılmasını desteklemek amacıyla bu rapor hazırlanmıştır.

Otistiklerin yeterli yaşama standardı ve haklara erişimini mercek altına almak adına katılımcılara barınma, güvenlik, eğitim, sağlık, ulaşım, bilgiye erişim ve örgütlenmeyle ilgili sorular sorulmuştur. İnsan hakları odaklı bir afet yönetiminin olmazsa olmazları arasında yer alan ulusal ve uluslararası sözleşmelerde yer alan pek çok konunun uygulamada hayata geçirilmediği saha araştırması sırasında görülmüştür.

Depremi sonuçlarını onarmak için resmî kurumlardan sivil toplum örgütlerine, insani yardım kuruluşlarından kendi sosyal çevresinde dayanışanlara kadar, yerel, ulusal ve uluslararası sayısız kolektif ve kişisel çabaya rağmen bunun ne kadarının otistikler ve ailelerine ulaştığını net olarak tespit etmek mümkün değildir. Bu amaçla hem yerinde durum tespiti yapmak hem de elde edilen verileri raporlamak ve savunuculuk faaliyetleriyle depremden zarar gören otistiklerin ve ailelerinin

daha görünür hale gelmesine ve toparlanmasına destek vermek amacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Depremzede Otistikler İçin Harekete Geç başlıklı bu rapor, Giriş, Metodoloji, Arka Plan, Saha Araştırması Verileri, Sonuç ve Öneriler olmak üzere toplam beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş’te böyle bir rapora neden gerek duyulduğu anlatılmıştır. Arka Plan’da otistiklere yönelik kamu politikaları, raporda kullanılan insan hakları çerçevesi, depremlerde yaşanan hak ihlalleri ve ayrımcılık başlıklarına yer verilmiştir. Saha Araştırması Verileri bölümünde ise otistikler ve aileleriyle Hatay, Adana ve Mersin’de yapılan derinlemesine görüşmelere yer verilmiştir. Bu bölümde mevcut durum, yeterli yaşam standardı ve temel haklara erişim olarak kategorize edebileceğimiz bilgiler aktarılmış, deprem öncesi hazırlık, deprem sırasında yaşananlar, fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet, insani yardımlara erişim, eğitim hakkı, sağlık hakkı, bilgi edinme ve örgütlenme hakkı ve ayrımcılığa uğramama hakkı mercek altına alınmıştır.

Yapılan saha araştırması deprem bölgesinde otistiklerin ve ailelerinin her alanda ayrımcılığa maruz bırakıldığını ve haklarının ihlal edildiğini ortaya koymuştur. Görüşmeler sırasında kamu kurumlarından yapılan yardımların yanı sıra sivil toplum örgütleri

tarafından iletilen yardımların da eşit ve adil dağıtılmadığı belirtilmiştir. Kamu kurumlarından ya da sivil toplum örgütlerinden gelen, deprem bölgesinde çalışan gönüllü ve profesyonellerin otistiklere karşı nasıl davranması gerektiğini bilmemesinden kaynaklı sorunlar yaşandığı dile getirilmiştir. Ortak yaşam alanı halinde düzenlenen konteyner kentlerde otistiklerin çıkardığı sesler nedeniyle yaşadıkları yerden atılmak istenen aileler olduğu ifade edilmiştir. Hatay merkezde ekim ayı itibarıyla başladığı belirtilen toplu taşıma hizmetlerinin çok yetersiz olduğu ve ihtiyaçları karşılamaya yetmediği dile getirilmiştir. İlk günlere göre daha iyi olmakla beraber özellikle sağlık kurumlarına erişim sıkıntıları yaşandığı ifade edilmiştir. Mersin’e göç etmiş otistik çocukların eğitime erişimi bir nebze daha iyi olsa da özellikle Hatay’da eğitime erişim en büyük sorunların başında gelmektedir. Bütün bu çalışmalar otistiklerin sesinin duyulmasına ve otistikleri de kapsayan insan hakları odaklı bir otizm afet planına acilen ihtiyaç duyulduğunu net olarak ortaya koymuştur.

Depremi üzerinden bir yıl geçti. Hem bölgede yaşayan otistikler ve ailelerine hem de olası afetlerde risk altında bulunan başka yerlerdeki otistiklere insan hak ve onuruna uygun bir yaşam sunmak için bir an önce harekete geçme zamanı...

ÖNERİLER

- **İl bazında Afet Otizm Eylem Planı hazırlanmalıdır. Bu planın hazırlanma ve uygulama sürecinde engelliler STÖ, kamu ve yerel yönetimler işbirliği yapmalıdır.**
- 2. Otizm Eylem Planında yer alan öneriler sadece eğitim ve bilinçlendirme konularıyla sınırlı kalmamalıdır. Deneyimlerin ışığında Afet Otizm Eylem Planı hazırlanmalıdır. Bu plan otizm STÖ'lerinin katılımıyla yapılmalıdır.
- **Afetlerde insan hakları yaklaşımını hayata geçirmek için öncelikle tüm farklı gruplara yönelik ayrıntılı veriler toplanmalı ve ihtiyaçlar belirlenmelidir.**
- TİHEK, doğal afetlerde otistiklerin temel haklara erişimini sahada izlemeli ve ayrımcılık vakalarıyla ilgili resmi inceleme gerçekleştirmelidir.
- **Deprem sürecinde sosyal medya ve diğer kitle iletişim araçlarına yansıyan işkence ve kötü muamelelerle ilgili soruşturma açılmalıdır.**
- Doğal afetlerde valilikler bünyesinde kurulan koordinasyon merkezlerine otistiklerle çalışan STÖ'ler dahil edilmelidir.
- **İnsani yardım gerçekleştiren kamu kurumlarının yanı sıra STÖ'leri de kapsayan bir ayrımcılık yasağı çerçevesi oluşturulmalı ve yardım sürecinin her aşaması izlenmelidir.**
- İlgili kurumlar tarafından il bazında otistiklere yönelik ayrıştırılmış veriler tutulmalıdır.
- **Olası bir afette otistiklere nasıl ulaşılabileceği, müdahale edileceği ve iyilik halinin sürdürülmesine yönelik planlamalar önceden netleştirilmelidir.**
- Paydaşlar için hak temelli afet yönetimi ve otistiklerin ihtiyaçları konulu seminer ve atölyeler düzenlenmelidir.
- **Afet müdahalesinde ve sonrasında görev alacaklar bütün acil durumlarda otistik bireylere müdahalenin her aşamasına yönelik bilinçlendirilmelidir.**
- 5902 sayılı AFAD kanunu da engelliliğe yönelik açıklayıcı, net ifadelerle tanımlanmalıdır.
- **Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin tavsiyeleri, uygulama aşamasında da dikkate alınmalıdır.**
- Otistiklerin yaşadığı yerin belirlenmesi, acil durumlarda verilerin, güvenlik açığı yaratmayacak bir şekilde erişime açık olması ve otistiklere yönelik tahliye protokollerinin yapılması ve geliştirilmesi gerekmektedir.
- **Otistiklerin ve ailelerinin psikolojik destek ihtiyaçları kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır. Psikolog ve psikiyatristlerin bu konuda bilgilendirilmesiyle alanlara yönlendirme yapılmalıdır.**
- Afetlerde engelli bireylere yönelik nasıl davranılması gerektiğine dair çok yönlü engelli bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir.
- **Otizmlili bireylerin kendilerine ait özel bir alana ihtiyaç duyduğu dikkate alınarak planlamalar gerçekleştirilmelidir.**
- Otistiklere ve ailelerine ihtiyaç ataması yapılmamalıdır. Belirtilen ihtiyaçlar en kısa zamanda temin edilmelidir.
- **STÖ'lerin kendi içerisinde işbirliği halinde hareket etmesini sağlamak ve kolaylaştırmak için farklı aktörlerin ve kesimsel alanların dahil olduğu geniş ağırları içeren bir yapı oluşturulmalıdır.**

1. Doğum Tarihiniz?

2. Eğitim Durumunuz?

3. Otistik çocuğun doğum tarihi- cinsiyeti

4. Otizme eşlik eden başka bir durum var mı? Lütfen ne olduğunu belirtin?

5. Çocuğunuzun eğitim durumu nedir?

6. Deprem olmadan olası bir depreme yönelik hazırlık yaptınız mı? (Deprem çantanız var mıydı? Varsa bu çantada otistik çocuğunuz için neler var? Siz, aile üyeleriniz deprem eğitimi aldınız mı? Tahliye planınız var mı? Deprem tatbikatı yapıyor musunuz? Bilgi kartı hazırladınız mı? Çocuğunuz tek başınayken iletişime geçebilmesi için hazırlık yaptınız mı? Acil durum kişileri ve onlara nasıl ulaşılacağı belirlendi mi? - Destek kişisi) **Hazırlıklarınız nelerdir?**

7. Deprem öncesinde size en yakın toplanma alanını biliyor muydunuz?

8. Ne kadar süreden beri burada yaşıyordunuz?

9. Kaç aile üyesi bir aradasınız?

10. Otistik çocuğun yanı sıra ailede bebek, yaşlı, süregelen hastalığı olan ya da bakıma muhtaç birey var mı?

11. Deprem öncesi hazırlıklarda otistik çocuğunuz için deprem hazırlığınız var mıydı? Bunlar nelerdir?

12. Devletin engelli bireyler için yaptığı deprem hazırlıkları konusunda bilginiz var mı? Evetse nedir?

13. Devlet, yerel yönetimler ya da STÖ, uluslararası kurumlar vb. tarafından ailenize ve otistik çocuğunuza yönelik ne tip destekler sağlandı?

14. Size sağlanan destekler otistik çocuğunuzun ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte miydi?

15. Deprem ardından tahliye gerçekleştirilinceye kadar yaşanan süreçte ailedeki otistik birey duygusal hassasiyet, rutinler ve alışkanlıklar nedeniyle zorluk yaşadı mı? Yanıtınız evetse nelerdir?

16. Yerleştiğiniz alanda ailedeki otistik birey duygusal hassasiyet, rutinler ve alışkanlıklar nedeniyle zorluk yaşadı mı? Yanıtınız evetse nelerdir?

17. Barınma ihtiyacınız karşılanırken, otistik çocuğunuzun yaşayabileceği çevre özellikleri dikkate alınarak görüşünüze başvuruldu mu?

18. Arama-kurtarma çalışmaları sırasında ve sonrasında yerleştirildiğiniz alanlarda çocuğunuzun otizmi olduğu için sizin ve hizmetlere ulaşımında zorluk yaşadığını düşünüyor musunuz?

19. Bütün bu süreçlerde çocuğunuz ve siz psikolojik ya da fiziksel şiddet veya istismar ile karşılaştınız mı?

20. Ailenizdeki otistik birey deprem ardından yaşanan süreçte yaş, cinsiyet veya cinsel yönelimine bağlı olarak herhangi bir ayrımcılıkla karşılaştı mı?

21. Üyesi olduğunuz otizmle ilgili bir STÖ var mı?

22. Devam eden destekler var mı, nelerdir? Bu destekler otistik çocuğunuzun ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduruyor mu?

23. Siz ve çocuğunuz barınma sorununuzu nasıl çözdünüz?

24. Otizmi çocuğunuzun sağlığa erişiminde sorun yaşadınız mı?

25. Otizmi çocuğunuzla birlikte deprem sonrası kendinizi

güvende hissedebildiniz mi? Güvenlik sorunu yaşadınız mı?

26. Temiz su ve hijyen koşulları nasıldı? Bu koşullar otizmi çocuğunuz için uygun ve yeterli miydi?

27. Özel alanınız var mı? Otizmi çocuğunuz için özel alanınız bulunuyor mu?

28. Aşağıdakilerden hangileri deprem sonrasında sizin, aile üyenizin ve otistik çocuğunuzun yaşadığı sorunlar içerisinde yer alır?

A) Bağımsız hareket edememe

B) Kaybolma

C) Bulunamama

D) Tıbbi malzeme eksikliği

E) Duyuru ve ikazlara ulaşamama ve anlamama

G) Ulaşım sorunu

29. Size ya da otistik çocuğunuzun psikolojik destek verildi mi?

30. Aşağıdaki seçeneklerden hangileri deprem sırasında sizin ya da otistik bireyin yaşadığı sorunlar içerisinde yer alır?

A) Yaşam alanını terk edememe

B) Ne yapacağını bilememe

C) Yardım edecek kişiyi bulmakta zorlanma

D) İkaz ve uyarılara yanıt verememe

E) Çevre ile iletişim kuramama

F) Stresle başa çıkamama

G) Epilepsi vb. durumların tetiklenmesi

31. Bundan sonraki süreçte, otistik çocuğunuzun iyi oluş durumunu sağlayacak hangi koşulların sağlanmasına ihtiyaç var?

32. Sizinle iletişim kurmamız için iletişim bilgilerinizi paylaşmak ister misiniz?

EK 2: SAHA VERİ TABLOSU

OTİSTİK KİŞİYE YAKINLIK	CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM	GÖRÜŞME YERİ
KENDİSİ OTİSTİK	Erkek	19	Güzel Sanatlar Mezunu	Konteyner Hatay
KENDİSİ OTİSTİK	Erkek	20	Lise	Konteyner Kent Antakya
ABLA	Kadın	18	Lise	Konteyner Kent Hatay
ANNE	Kadın	49	Lise	Ev, Kisecek Hatay
ANNE	Kadın	32	İlkokul	Çadır, Hatay
ANNE	Kadın	35	Ortaokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	43	Lise	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	28	İlkokul	Konteyner Kent Antakya
BABA	Erkek	30	Lise	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	26	İlkokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	33	Ortaokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	25	Ortaokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	34	Ortaokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	42	İlkokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	44	İlkokul	Konteyner Kent Antakya
ANNE	Kadın	45	Ön Lisans	Konteyner Kuzeytepe Hatay
ANNE	Kadın	35	İlkokul	Konteyner Hatay
ANNE	Kadın	38	İlkokul	Konteyner Defne Hatay
ANNE	Kadın	39	İlkokul	İskenderun Hatay
ANNE	Kadın	44	İlkokul	Kuzeytepe Hatay
ANNE	Kadın	48	Lisans	Adana
ANNE	Kadın	43	Lisans	Mersin
ANNE	Kadın	40	Lise	Mersin
BABA	Erkek	45	İlkokul	Mersin
MEHMET	Erkek	42	Lise	Mersin
ANNE	Kadın	38	Lise	Mersin
ANNE	Kadın	34	Lisans	Mersin
ANNE	Kadın	36	İlkokul	Mersin
ANNE	Kadın	40	İlkokul	Mersin
ANNE	Kadın	34	İlkokul	Konteyner Kent Antakya

EK 2: SAHA VERİ TABLOSU

ÇOCUĞUN CİNSİYETİ	ÇOCUĞUN YAŞI	ÇOCUĞUN TANISI	ÇOCUĞUN EĞİTİM DURUMU
Erkek	19	Otizm	Konsevatuvar Öğrencisi
Erkek	20	Otizm	Eğitime Devam Etmiyor
Erkek	13	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı-Okulu yok
Erkek	20	Otizm Epilepsi	Lise mezunu. Eğitim almıyor
Kız	6	Otizm	Özel eğitim Anaokulu-Okul Tadilatla
Erkek	9	Otizm, Epilepsi, Mikrose- fali	Rehabilitasyon - Okulu yok
Kız	13	Otizm Epilepsi	Rehabilitasyona Gidiyor. Okul bulamadı
Erkek	7	Otizm, Böbrek yetmezliği	Kaynaştırma Öğrencisi
Erkek	7	Otizm	Rehabilitasyon Merkezine Gidiyor
Kız	3	Otizm	Rehabilitasyon Merkezine gidiyor
Erkek	9	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı 3. Sınıf
Kız	4	Otizm	Rehabilitasyon
Erkek	8	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı 2. Sınıf Okula Gitmiyor
Erkek	11	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı 5. Sınıf Okula Gitmiyor
Erkek	9	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı 4. Sınıf
Kız	12	Otizm	Ortaokul Özel Eğitim Sınıfı
Kız	10	Otizm	Rehabilitasyon Okula Gitmiyor
Erkek	11	Otizm	Rehabilitasyon
Kız	21	Otizm, Zihinsel Yetersizlik	Okula Gitmiyor
Erkek	26	Otizm	Okula Gitmiyor
Erkek	20	Otizm	Özel Üniversite Öğrencisi
Erkek	14	Otizm	Rehabilitasyon
Erkek	8	Otizm	Özel Eğitim Uygulama Okuluna Yeni Başladı
Erkek	5	Otizm	Rehabilitasyon
Kadın	5	Otizm	Rehabilitasyon
Erkek	11	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı
Kız	15	Otizm	Özel Eğitim Birleştirilmiş Sınıfa Gidiyor
Erkek	15	Otizm	Rehabilitasyon Gündüz Bakım Evi
Erkek	9	Otizm	Özel Eğitim Sınıfı Okula Gitmiyor

OKUYUCUNUN NOTLARI

**DEPREMİN
BİRİNCİ YILDÖNÜMÜNDE
HAYATINI KAYBEDENLERİ RAHMETLE ANIYORUZ.**

BÖLGEDE YAŞAYAN VATANDAŞLARIN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN KAMU KURUMLARINI VE YEREL YÖNETİMLERİ GÖREVLERİNİ YAPMAYA, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİ DAYANIŞMAYI SÜRDÜRMEYE DAVET EDİYORUZ.

www.denizliotizm.org

+90 258 361 30 05 - +90 532 301 97 70

info@denizliotizm.org

Yenişehir Mah. Ferahevler Sitesi,
F Adası 14. Sok. No 49 Merkezefendi / Denizli

 otizmdenizli

 denizliotizmdernegi

 otizmdenizli

 denizli otizm dernegi

